

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Zdeněk Filípek

Právní úprava zvláštních nástrojů ochrany ovzduší

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Vojtěch Stejskal, Ph.D.

Katedra: Katedra práva životního prostředí

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 30. 11. 2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 114 631 znaků včetně mezer.

Zdeněk Filípek

V Hrdějovicích dne 30. 11. 2023

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval doc. JUDr. Vojtěchu Stejskalovi, Ph.D. za pomoc a cenné rady při psaní této diplomové práce. Dále bych chtěl poděkovat JUDr. Jakubu Kanickému za pomoc při výběru tématu diplomové práce. Na závěr bych chtěl poděkovat rodině a přátelům za podporu během celého studia.

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Právní úprava ochrany ovzduší	4
2.1. Ochrana ovzduší jako součást práva životního prostředí	4
2.1.1. Systematické zařazení	4
2.1.2. Pojem životní prostředí	4
2.1.3. Historický vývoj právní úpravy ochrany ovzduší	5
2.2. Ochrana ovzduší	7
2.2.1. Pojem ovzduší	7
2.2.2. Účel ochrany ovzduší	8
2.2.3. Zdroje znečištění.....	9
2.2.4. Nástroje ochrany ovzduší	10
2.3. Další problémy související s vnášením škodlivin do ovzduší	12
2.3.1. Narušování ozónové vrstvy Země.....	13
2.3.2. Narušování klimatického systému Země	14
2.4. Prameny právní úpravy.....	15
2.4.1. Mezinárodní právní úprava ochrany ovzduší	15
2.4.2. Unijní právní úprava ochrany ovzduší	16
2.4.3. Vnitrostátní právní úprava ochrany ovzduší	17
3. Národní program snižování emisí České republiky	19
3.1. Pojem a vznik Národního programu.....	19
3.2. Obsah Národního programu	20
3.2.1. Analytická část	20
3.2.2. Návrhová část.....	25
4. Programy zlepšování kvality ovzduší	27
4.1. Historie	27
4.2. Zpracování a forma programu	28

4.3.	Obsah programu zlepšování kvality ovzduší.....	30
4.3.1.	Základní informace	30
4.3.2.	Analýza situace	31
4.3.3.	Opatření ke zlepšení kvality ovzduší	32
5.	Smogová situace	33
5.1.	Vyhlášení smogové situace	33
5.2.	Ukončení smogové situace	34
5.3.	Zvláštní podmínky provozu.....	35
5.4.	Regulační řád	36
5.5.	Smogové situace v letech 2020-2022	37
5.6.	Informace při vzniku smogové situace	38
6.	Nízkoemisní zóny	39
6.1.	Charakteristika nízkoemisní zóny	39
6.2.	Podmínky vjezdu do nízkoemisní zóny	39
6.3.	Vyhlášení nízkoemisní zóny.....	41
6.4.	Emisní plakety	42
6.5.	Nízkoemisní zóny v České republice	43
6.5.1.	Hlavní město Praha	43
6.5.2.	Brno.....	44
6.5.3.	Klimkovice	44
7.	Závěr	45
	Seznam použitých zdrojů	48

1. Úvod

Pár let zpátky by mě nejspíš nenapadlo, že téma mé diplomové práce bude spojené právě s životním prostředím. Býval bych nejspíš očekával nějaké obchodněprávní či občanskoprávní téma, jelikož k soukromému právu jsem míval (a zřejmě stále mám) bližší vztah než k právu veřejnému. Když jsem ve čtvrtém ročníku začínal navštěvovat hodiny semináře předmětu Právo životního prostředí I, očekával jsem jen další povinnost stojící v cestě ke zdárnému dokončení studia. V dalších týdnech a měsících jsem však poznal, že právo životního prostředí řeší spoustu praktických záležitostí, se kterými se většina z nás setká v běžném životě. Navíc i komunikace s vyučujícími tohoto předmětu byla na dobré úrovni, a proto jsem se rozhodl psát diplomovou práci právě na této katedře. Ke konkrétnímu tématu jsem dospěl zhlédnutím seznamu témat vypsaných katedrou a následnou konzultací s doktorem Jakubem Kanickým, jehož semináře jsem dříve navštěvoval. Jelikož doktor Kanický v té době vedoucím práce být nemohl, obrátil jsem se na docenta Stejskala, který mé žádosti vyhověl.

Samotné téma ochrany ovzduší v širším smyslu bych rozdělil na tři části. První částí je ochrana ozonové vrstvy Země, jejíž důležitost spočívá v zabránění průniku UV záření k zemskému povrchu, kde by toto záření mělo škodlivý vliv na živé organismy. Druhou částí je ochrana klimatického systému Země. Jelikož v posledních desetiletích dochází ke stálému zvyšování průměrné roční teploty, což má negativní vliv na fungování ekosystémů, je potřeba snížit množství vypouštěných skleníkových plynů do atmosféry. V současné době za zlepšení klimatické situace demonstrují různé aktivistické skupiny, avšak dle mého názoru jejich způsoby nejsou mnohdy příliš rozumné a způsobují v rámci společnosti negativní postoj k danému tématu. Poslední částí, která se zároveň nejvíce týká této práce je ochrana samotné kvality ovzduší. V tomto případě je ovzduším míněn samotný vzduch, který každý z nás vdechuje a jeho obsah má vliv na naše zdraví.

V úvodní obecné kapitole nejprve zařadím právní úpravu ochrany ovzduší do systému českého práva a poté vymezím pojem životního prostředí a složky, ze kterých se skládá. Historie ochrany ovzduší na českém území sahá přibližně do poloviny dvacátého století. Za vlády komunistického režimu nebyla tomuto tématu věnována velká pozornost, což se radikálně změnilo po roce 1989. Dalším historickým milníkem byl pak vstup České republiky do Evropské unie v roce 2004 a s ním spojené legislativní změny. Dále bude definovány pojmy ovzduší, nástroje ochrany ovzduší a zdroje znečišťování.

Kapitola číslo 3¹ bude věnována Národnímu programu snižování emisí České republiky. Nejprve se podíváme na okolnosti a důvody vzniku těchto programů a způsob jejich zpracování. Obsahově je Národní program rozdělen na analytickou a návrhovou část. V analytické části najdeme převážně informace o vlivu činností jako jsou doprava, energetika, zemědělství či lokální vytápění domácností na kvalitu ovzduší. Také je důležité podotknout, že veškeré znečišťující látky v ovzduší na území České republiky zde nemají svůj původ, a naopak část znečišťujících látek zde vyprodukovaných odchází vlivem proudění vzduchu nad území sousedních států. Vzhledem k souvislosti mezi kvalitou ovzduší na jedné straně a lidským zdravím nebo fungováním ekosystémů na straně druhé, je v této části pojednáno i o možnostech, jak prostřednictvím veřejných financí pomoci stav ovzduší zlepšit. V návrhové části nalezneme konkrétní opatření, díky kterým by mělo dojít ke zlepšení kvality ovzduší. Úspěšnost těchto opatření má pak být sledována pomocí monitorovací sítě.

V další kapitole bude zanalyzována situace ohledně programů zlepšování kvality ovzduší. Úvod této kapitoly se bude již tradičně zabývat jejich historií, okolnostmi vzniku, ale také územími, pro která je potřeba takové programy zpracovat. Právě proces zpracování programu je částí, kde v nedávné minulosti došlo k poměrně velkým změnám. Programy zlepšování kvality ovzduší řadíme stejně jako Národní program snižování emisí České republiky mezi koncepční nástroje ochrany ovzduší. Taktéž v jejich obsahu můžeme spatřovat některé podobnosti, avšak zcela zásadní je rozdíl ve velikosti území, pro která bývají vypracovány. Programy zlepšování kvality ovzduší díky tomu mohou reagovat na některá lokální specifika, kdežto Národní program snižování emisí České republiky je oproti tomu stejný pro celé její území.

Pátá kapitola se bude zabývat smogovou situací. Zatímco v předchozích dvě kapitoly se týkaly ochrany ovzduší z dlouhodobé perspektivy, tato bude věnována hlavně ochraně krátkodobé. K problémům se smogem dochází zejména v chladných zimních dnech vlivem vytápění vnitřních prostor a zhoršených rozptylových podmínek. V České republice ke smogovým situacím dochází nejčastěji v některých částech Moravskoslezského kraje. V uplynulých letech zde však nebyly vyhlášovány příliš často. V práci bude vysvětleno, v jakém okamžiku je možné smogovou situaci vyhlásit a kdy naopak ukončit. V rámci snahy o rychlé zlepšení stavu ovzduší je také možné omezit provoz významných zdrojů znečištění.

¹ Druhá v pořadí (číslo 1 je Úvod)

Poslední kapitola se bude týkat nízkoemisních zón, což je nejspíše téma, které má z celé práce vliv na největší část společnosti. V České republice prozatím žádná vyhlášena nebyla, avšak v několika případech nebylo k jejímu vyhlášení daleko. V zemích západní a severní Evropy je však toto opatření v poslední letech celkem běžné, a dokonce dochází k postupnému zpřísnování podmínek. Ke vjezdu do nízkoemisní zóny musí dané vozidlo splňovat určité technické podmínky a být předepsaným způsobem označeno. Zákaz vjezdu pro vozidla nesplňující tyto podmínky ovšem není absolutní. Existují totiž jednak obecné výjimky, jednak individuální výjimky.

2. Právní úprava ochrany ovzduší

2.1. Ochrana ovzduší jako součást práva životního prostředí

2.1.1. Systematické zařazení

Tématem ochrany ovzduší se v rámci systému práva zabývá právo životního prostředí. Jedná se převážně o veřejnoprávní odvětví, ale některé jeho součásti spadají též do práva soukromého. Základy práva životního prostředí jsou zakotveny na ústavněprávní úrovni, zejména v Ústavě a Listině základních práv a svobod. Právo životního prostředí upravuje společenské vztahy tak, aby byla zajištěna ochrana tohoto prostředí. Ochrana životního prostředí je upravena v § 9 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, podle kterého se jedná o činnosti, jimiž se předchází znečištění nebo poškozování životního prostředí, nebo se toto znečištění nebo poškozování omezuje a odstraňuje. Zahrnuje ochranu jeho jednotlivých složek, druhů organismů nebo konkrétních ekosystémů a jejich vzájemných vazeb, ale i ochranu životního prostředí jako celku. Ochrana ovzduší je součástí zvláštní části práva životního prostředí, konkrétně v rámci ochrany jednotlivých složek životního prostředí.²

2.1.2. Pojem životní prostředí

Pojem životní prostředí sice nemá původ v právu, nýbrž v přírodních vědách, ale pro potřeby práva je definován v § 2 zákona o životním prostředí jako vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie. Zákon tedy považuje za životní prostředí hmotný svět, konkrétně jeho část, která je tvořena přírodou. Příroda je základním předpokladem existence živých organismů včetně člověka. Člověk je také jediným živým organismem, který nemění přírodu čistě jen svým pobytem v ní, ale v některých případech i záměrně. V souvislosti s tím dochází ke zhoršování stavu životního prostředí, jelikož ne vždy jsou tyto změny činěny po předchozí důkladné úvaze, tudíž mohou být v rozporu se zásadami trvale udržitelného rozvoje (tedy rozvojem společnosti, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby, a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů). V širším pojetí pojmu životního prostředí k němu řadíme i prostředí uměle vytvořené člověkem jako je

² DAMOHORSKÝ, M. a kol. Právo životního prostředí. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 28-30, 33-35

prostředí sídlištní, domovní, bytové a pracovní (toto pojetí převládá na brněnské Právnické fakultě). Oproti tomu na pražské Právnické fakultě převládá pojetí blížíící se výše zmíněné legální definici.³

2.1.3. Historický vývoj právní úpravy ochrany ovzduší

Právní předpisy upravující ochranu ovzduší se na našem území objevují již od poloviny minulého století. Zpočátku se jednalo o předpisy v rámci hygienického a zdravotnického práva (např. zákon č. 4/1952 Sb., o hygienické a protiepidemické péči, a nařízení ministra zdravotnictví č. 24/1954 Sb., o hygienické a protiepidemické ochraně vzduchu). V 60. letech vznikají předpisy, které již upravují ochranu ovzduší přímo jako ochranu složky životního prostředí (vyhláška Ministerstva financí č. 178/1960 Sb., o opatřeních na ochranu čistoty ovzduší, nebo zákon č. 35/1967 Sb., o opatřeních proti znečišťování ovzduší). Zvláštností uvedené vyhlášky Ministerstva financí byla možnost ukládat na jejím základě podnikům sankce. Význam zákona č. 35/1967 Sb. spočíval v placení poplatků za znečišťování. Znečišťovatelé působící v chráněných a lázeňských oblastech platili navíc poplatky zvýšené, avšak jejich výše stále nebyla dostatečně motivující k předcházení znečišťování.⁴

V 70. letech začíná být potřeba ochrany životního prostředí stále častějším tématem odborné diskuse. V této době však normy chránící životní prostředí měli na jeho skutečný stav stále zanedbatelný vliv. Důvodem bylo tehdejší zaměření Československa na těžký průmysl, což způsobovala politická a hospodářská závislost na Sovětském svazu. Situace se začala lehce měnit v 80. letech, kdy tehdejšího předsedu federální vlády Lubomíra Štrougala trápily zdravotní problémy. Bylo mu řečeno, že na tyto problémy by mohl mít vliv stav životního prostředí. V souvislosti s tím byl vznesen požadavek na Akademii věd, aby situaci prověřila. Ta tak učinila a výsledkem byla zpráva, která přinesla velmi znepokojivé závěry, a sice, že náš stát tehdy patřil v rámci Evropy k nejhorším, co se týče stavu životního prostředí. Zpráva měla být původně tajná, avšak dostala se mezi chartisty a posléze i do zahraničních médií, z čehož

³ DAMOHORSKÝ, M. a kol. Právo životního prostředí. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 3-7, 28-29

JANČÁŘOVÁ, Ilona a kol. Právo životního prostředí: obecná část. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 18

⁴ JANČÁŘOVÁ, Ilona a kol. *Právo životního prostředí: zvláštní část*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 14-15

DVOŘÁK, L. Historie legislativy na ochranu ovzduší na území ČR. České právo životního prostředí 2/2012. s. 7-8

rezultovala mezinárodní ostuda. Komunistický režim však zajímala více informace, kdo obsah zprávy vyradil než náprava nepříznivé situace.⁵

Nejvýraznější změna vnímání problematiky životního prostředí přišla v souvislosti se společenskými změnami v roce 1989. Díky pronikání většího množství informací ze západní Evropy a severní Ameriky k nám začali i obyčejní lidé vyjadřovat své názory na toto téma zejména prostřednictvím různých demonstrací, které byly za předchozího režimu takřka nemyslitelné. V lednu 1990 bylo zřízeno Ministerstvo životního prostředí a v červenci 1991 následoval vznik České inspekce životního prostředí. Další změny se odehrávaly v legislativě. První zásadní změnou bylo přijetí mnoha zákonů majících vliv na stav životního prostředí (např. zákon o ochraně ovzduší či zákon o odpadech). Zákon č. 309/1991 Sb., o ochraně ovzduší před znečišťujícími látkami, přijatý na federální úrovni, již představoval oproti předchozímu zákonu č. 35/1967 Sb. základ moderní právní úpravy ochrany ovzduší. Na republikové úrovni byl přijat zákon České národní rady č. 389/1991 Sb., o státní správě ochrany ovzduší a poplatcích za jeho znečištění. Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí sice vymezil základní pojmy a zásady týkající se životního prostředí, ale k většímu využití mu chybí právní síla ústavního zákona. Další velkou změnou bylo přistoupení naší republiky do různých mezinárodních organizací se zaměřením na ochranu životního prostředí a s tím související transpozice mezinárodních úmluv do právního řádu. V průběhu 90. let došlo vlivem investic do snížení emisí zejména z uhelných elektráren k podstatnému zlepšení kvality ovzduší. Orgány státní správy měly navíc nově povinnost informovat veřejnost o jejím stavu. Po roce 2000 došlo k nárůstu průmyslu a automobilové dopravy, tudíž se stav ovzduší začal opět zhoršovat.⁶

Významný vliv na české právo životního prostředí měl a nadále má vstup České republiky do Evropské unie v roce 2004. Již před vstupem samotným se odehrávaly přípravy na něj, co se týče českého právního řádu. Příklad můžeme najít i v rámci ochrany ovzduší. V něm bylo třeba transponovat více než 30 právních předpisů, zejména v oblasti imisní. Zmiňovaný zákon o ochraně ovzduší z roku 1991 byl zrušen a nahrazen zákonem č. 86/2002 Sb., o ochraně ovzduší, který lépe odpovídal právu Evropské unie. Zákon byl poměrně častokrát novelizován.

⁵ DAMOHORSKÝ, M. a kol. Právo životního prostředí. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 25-26
https://www.irozhlaz.cz/veda-technologie/historie/vyvoj-po-listopadu-1989-ekologie-ekonomika-politika_2111171302_ern_stav_k_21_2_2023

Morávek, J., Tomášková, V., Bernard, M., Vícha, O.: Zákon o ochraně ovzduší. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 3

⁶ BEJČKOVÁ, P. Zákon o ochraně ovzduší: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-2-22]
DVOŘÁK, L. Historie legislativy na ochranu ovzduší na území ČR. České právo životního prostředí 2/2012. s. 8-9

Jednou ze změn byla implementace požadavků práva Evropské unie zakotvující minimální množství biopaliv v pohonných hmotách. Toto téma byla vnímáno veřejností jako kontroverzní, jelikož výroba a přeprava biopaliv je poměrně energeticky náročná, je na ní potřeba vyčlenit nějakou rozlohu zemědělské půdy, kde by se jinak mohly pěstovat zemědělské plodiny pro výrobu potravin a v neposlední řadě je otázkou, jak moc negativní vliv mají biopaliva na stav motorů vozidel.⁷

2.2. Ochrana ovzduší

2.2.1. Pojem ovzduší

Na začátek je potřeba stanovit, co vlastně pojem ovzduší pro účely této práce znamená. Pro potřeby ochrany ovzduší ovzduším rozumíme vnější ovzduší v atmosféře, konkrétně v její části označované jako troposféra. Oproti tomu ovzduším uvnitř budov a jiných objektů se zabývá právo zdravotnické, popřípadě právo pracovní. Pro naše potřeby za ovzduší nepovažujeme ani ovzduší uvnitř důlních děl či venkovních pracovišť, do kterých není umožněn volný přístup veřejnosti.⁸

Ovzduší je jednou ze složek životního prostředí mající zásadní vliv na stav lidského zdraví a kvalitu a délku lidského života. Prostřednictvím dýchací soustavy do lidského těla proniká vzduch, jehož obsah výše zmíněné hodnoty podstatně ovlivňuje. Je proto důležité, aby zůstala zachována přirozená koncentrace chemických prvků a sloučenin v ovzduší. Tato přirozená koncentrace prvků a sloučenin je však v současné době negativně ovlivňována činností člověka. Je zřejmé, že tomuto ovlivňování není možné úplně zabránit, avšak je možné jej alespoň částečně omezit pomocí právních předpisů. Nutno podotknout, že ke změnám složení ovzduší dochází i přirozeným způsobem (například výbuchy sopek, lesními požáry, či procesy tlení a hnití).⁹

⁷ DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 25-26
JANČÁŘOVÁ, Ilona a kol. *Právo životního prostředí: zvláštní část*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 15
DVOŘÁK, L. Historie legislativy na ochranu ovzduší na území ČR. *České právo životního prostředí* 2/2012. s. 11-13

⁸ DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 255
TUHÁČEK, Miloš a JELÍNKOVÁ, Jitka. *Právo životního prostředí: praktický průvodce*. První vydání. Praha: Grada, 2015, s. 205

Morávek, J., Tomášková, V., Bernard, M., Vícha, O.: *Zákon o ochraně ovzduší. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 9, 25

⁹ BEJČKOVÁ, P. *Zákon o ochraně ovzduší: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-2-22]
DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 255-256

2.2.2. Účel ochrany ovzduší

Jak již bylo zmíněno v předchozím odstavci, hlavním důvodem, proč znečišťování ovzduší předcházet nebo alespoň snižovat jeho úroveň, je ochrana lidského zdraví. Negativní vliv na lidské zdraví mají zejména prachové částice. Větší prachové částice (PM10) pronikají do horních cest dýchacích, menší prachové částice (PM2,5) do dolních cest dýchacích a prachové částice nejmenších velikostí (PM1) dokonce až do plicních sklípků. Škála onemocnění, která vdechování těchto částic může způsobit, je široká. Jedná se o rakovinu (zejména rakovinu plic), snížení funkce plic, onemocnění srdce a cév, potíže s dýcháním v případě astmatiků či snížení plodnosti u mužů. Je pravděpodobné, že znečištění ovzduší prachovými částicemi je též příčinou respiračních alergií u dětí. Obecně lze říci, že dýchání znečištěného vzduchu zvyšuje nemocnost (a úmrtnost), s čímž souvisí zvýšené výdaje jednak za léky, jednak za využívání zdravotnických služeb.¹⁰

Člověk však není jediným organismem na Zemi, proto je zapotřebí snížit zatížení životního prostředí látkami vypouštěnými do ovzduší, které by mohly poškodit ekosystémy. Definici pojmu ekosystém nalezneme v § 3 zákona č. 17/1992 Sb. o životním prostředí a rozumíme jím funkční soustavu živých a neživých složek životního prostředí, jež jsou navzájem spojeny výměnou látek, tokem energie a předáváním informací a které se vzájemně ovlivňují a vyvíjejí v určitém prostoru a čase. Některé složky životního prostředí bohužel již vlivem znečištěného ovzduší poškozeny byly, avšak snížení míry znečištění může přispět k jejich regeneraci, což je dalším cílem zákonodárce.¹¹

¹⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 201/2012 Sb. o ochraně ovzduší
TUHÁČEK, Miloš a Jitka JELÍNKOVÁ. Právo životního prostředí: praktický průvodce. První vydání. Praha: Grada, 2015, s. 205-206

¹¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 201/2012 Sb. o ochraně ovzduší
TUHÁČEK, Miloš a Jitka JELÍNKOVÁ. Právo životního prostředí: praktický průvodce. První vydání. Praha: Grada, 2015, s. 205-206

2.2.3. Zdroje znečišťování

Zdroje znečišťování ovzduší dělíme na mobilní a stacionární. Mobilním zdrojem se rozumí pohyblivá nebo přenosná technická jednotka vybavená spalovacím motorem. Nejčastějšími příklady mobilních zdrojů budou různé druhy dopravních prostředků (automobily, letadla, vlaky, lodě...), ale také pracovní stroje jako jsou bagry, kombajny, sekačky nebo motorové pily. Za stacionární zdroj považujeme ucelenou stacionární technickou jednotku nebo činnost, které znečišťují ovzduší. Jako příklad můžeme uvést kotel na tuhá paliva, ale také demolici budov, jestliže během ní dochází ke znečišťování ovzduší. Zvláštní kategorií stacionárních zdrojů jsou spalovny odpadu. Stacionární zdroje dále dělíme na významné, které jsou uvedeny v Příloze č. 2 k zákonu o ochraně ovzduší (např. kotle o příkonu vyšším než 0,3 MW), a méně významné (např. běžný domácí kotel na tuhá paliva).¹²

Nejrozšířenějším mobilním zdrojem znečišťování ovzduší jsou patrně motorová vozidla. Podmínky jejich provozu jsou upraveny nejen v zákoně o ochraně ovzduší, ale také v zákoně č. 56/2001 Sb., o provozu vozidel na pozemních komunikacích. K vjezdu na pozemní komunikace tedy musí být nejprve splněno několik předpokladů. Vozidlo musí být technicky způsobilé, co se týče konstrukce a systémů, nesmí nadměrně zatěžovat životní prostředí a nesmí ohrožovat život a zdraví osob. Daný typ vozidla tedy musí nejprve schválit Ministerstvo dopravy a následně konkrétní vozidla prochází pravidelnými kontrolami na stanicích technické kontroly, kde jsou jim též měřeny emise. Právně je regulována i kvalita paliv. Jednak v zákoně o ochraně ovzduší nalezneme úpravu minimálního podílu biopaliv v pohonných hmotách (§ 19-21) a příloha č. 3 vyhlášky č. 415/2012 o přípustné úrovni znečišťování a jejím zjišťování upravuje kvalitu paliv obecně (tedy nejen pohonných hmot). Osoby uvádějící paliva na trh navíc musí každoročně provádět hlášení o kvalitě paliva.¹³

Povinnosti provozovatelů stacionárních zdrojů se liší podle toho, jaký typ stacionárního zdroje provozují. Obecné povinnosti vztahující se na všechny provozovatele stacionárních zdrojů nalezneme v § 17 odst. 1 zákona o ochraně ovzduší a jedná se například o povinnost spalovat pouze paliva určená výrobcem zdroje nebo povinnost předložit orgánu ochrany ovzduší na vyžádání informace o provozu zdroje a jeho emisích. V § 17 odst. 3 jsou upraveny již pouze povinnosti provozovatelů stacionárních zdrojů uvedených v Příloze č. 2 zákona o

¹² DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 267
JANČÁŘOVÁ, Ilona a kol. *Právo životního prostředí: zvláštní část*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 25-26

¹³ JANČÁŘOVÁ, Ilona a kol. *Právo životního prostředí: zvláštní část*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 33-34, 41

ochraně ovzduší (tedy zdrojů významných). Konkrétně jde například o povinnost zjišťovat úroveň znečištění nebo povinnost předložit inspekci protokol o jednorázovém měření do 90 dnů od provedení měření.¹⁴

2.2.4. Nástroje ochrany ovzduší

Znečišťováním ovzduší se rozumí vnášení znečišťujících látek do ovzduší. Vnášení těchto látek do ovzduší není absolutně zakázáno, ale je omezeno emisními limity, emisními stropy, technickými podmínkami provozu nebo přípustnou tmavostí kouře. Emisním limitem rozumíme nejvyšší přípustné množství znečišťujících látek vnesené do ovzduší z jednoho stacionárního zdroje. Podrobnosti ohledně emisních limitů upravuje vyhláška č. 415/2012 Sb., o přípustné úrovni znečišťování a jejím zjišťování. Emisní strop je podobný institut jako emisní limit. Rozdílem je skutečnost, že v případě emisního stropu je přípustné množství znečišťujících látek vypuštěných ze stacionárních zdrojů regulováno za časové období kalendářního roku. Jednotlivé členské státy Evropské unie jsou navíc povinny dodržovat tzv. národní emisní stropy. Ukazatelem množství znečišťujících látek je také tmavost kouře. Pro její měření se používá Ringelmannova stupnice, která obsahuje 5 stupňů. Tmavost kouře je přípustná, pokud odpovídá prvním dvěma stupňům.¹⁵ V souvislosti s měřením tmavosti kouře byla v minulosti hojně diskutována otázka vstupu kontrolorů na soukromý pozemek, pokud by měli podezření, že je tmavost kouře vyšší než je přípustné. V tomto případě můžeme spatřovat kolizi dvou ústavních práv, jednak práva na domovní svobodu, jednak práva na příznivé životní prostředí. Problémem se zabýval Ústavní soud a dospěl k závěru, že domovní svoboda je zde omezena pouze mírně, kdežto veřejný zájem na příznivém životním prostředí podstatně převažuje. Kontrolori tudíž mohou kontrolu kotle a používaného paliva provést, avšak musí jí předcházet opakované důvodné podezření pro porušení zákona a písemné upozornění na tuto skutečnost.¹⁶

Pojmem znečištění rozumíme koncentraci znečišťující látky v ovzduší (imise). Znečištění ovzduší je tedy důsledkem procesu znečišťování (vypouštění ze zdroje znečišťování). Tyto dva pojmy bývají dle mého názoru veřejností považovány za synonyma, ačkoliv tomu tak není.

¹⁴ JANČÁŘOVÁ, Ilona a kol. *Právo životního prostředí: zvláštní část*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 32-33

¹⁵ JANČÁŘOVÁ, Ilona a kol. *Právo životního prostředí: zvláštní část*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 27-30

¹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 18. 7. 2017, sp. zn. Pl.ÚS 2/17

Hodnoty imisí tedy vypovídají o úrovni znečištění v daném místě a ta je omezena imisními limity. Imisní limity je v některých případech možné překročit, avšak přípustná četnost překročení je upravena v příloze č.1 zákona o ochraně ovzduší. Při dodržení imisních limitů by nemělo dojít k ohrožení zákonem chráněných zájmů. V České republice je největším problémem dodržování imisních limitů prachových částic (PM10, PM2,5 a PAH) pocházejících v největší míře z energetiky, vytápění domácností a dopravy, kvůli čemuž s ní Evropská komise v roce 2008 zahájila řízení o porušování Smlouvy o fungování Evropské unie.¹⁷

Stejně jako v drtivé většině jiných záležitostí je i v tématu ochrany ovzduší nutné postupovat systematicky, a proto je využíváno plánovacích dokumentů, jakými jsou územně plánovací dokumentace nebo dopravní a energetická politika. Zvláštními koncepčními nástroji pak jsou národní program snižování emisí a programy zlepšování kvality ovzduší, které se do našeho právního řádu dostaly prostřednictvím práva Evropské unie.¹⁸ Těmto programům bude věnována detailnější pozornost v následujících kapitolách. Dalším druhem nástrojů ochrany ovzduší jsou nástroje administrativní. Jejich význam spočívá v možnosti orgánů veřejné moci ovlivňovat kvalitu ochrany ovzduší svými úkony (např. stanovisky k plánovacím dokumentům, závaznými stanovisky ke stavbě stacionárních zdrojů znečišťování nebo kompenzačními opatřeními). K efektivitě administrativních nástrojů je důležitá koordinace s koncepčními nástroji a systémem limitů znečištění a znečišťování ovzduší. V praxi by to pak mohlo vypadat tak, že v území, kde jsou překročeny hodnoty imisních limitů, orgány ochrany ovzduší již nepovolí umístění dalších zdrojů znečištění. Druhou možností je povolení umístění zdroje znečištění, avšak jedině za podmínky, že znečišťovatel buďto sníží emise na některém ze svých stávajících zdrojů v tomto území nebo dojedná snížení emisí u jiného znečišťovatele tak, aby hodnota znečištění ovzduší zůstala na stejné úrovni, nebo se dokonce snížila.¹⁹

Nejnámějším ekonomickým nástrojem ochrany ovzduší je poplatek za znečišťování, který odráží právní princip “znečišťovatel platí“. Jeho cílem je motivovat znečišťovatele, aby investoval do ekologicky šetrnějších technologií. Poplatky se ovšem týkají pouze znečišťovatelů významných z hlediska ochrany ovzduší. Finanční prostředky vybrané od

¹⁷ JANČÁŘOVÁ, Ilona a kol. *Právo životního prostředí: zvláštní část*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 30-32

Důvodová zpráva k zákonu č. 201/2012 Sb. o ochraně ovzduší

¹⁸ Národní program snižování emisí vychází ze směrnice č. 2001/81, programy ke zlepšení kvality ovzduší ze směrnice č. 2008/50.

¹⁹ JANČÁŘOVÁ, Ilona a kol. *Právo životního prostředí: zvláštní část*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 35-40

DAMOHOŘSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 268-269

středních a velkých znečišťovatelů byly do roku 2016 příjmem Státního fondu životního prostředí České republiky a následně investovány v rámci projektů zaměřených na zlepšování stavu životního prostředí. Od roku 2017 jsou tyto finanční prostředky děleny mezi Státní fond životního prostředí České republiky (65 %), rozpočet kraje (25 %) a státní rozpočet (10 %). Dalšími ekonomickými nástroji jsou daňové zvýhodnění nebo dokonce dotace znečišťovatelů, kteří do modernějších technologií investovali, či plánují investovat. Na závěr ještě můžeme jako další příklad uvést obchodovatelné emisní povolenky, které regulují emise skleníkových plynů.²⁰

Dosud jsem se věnoval převážně obecným nástrojům ochrany ovzduší²¹ (s výjimkou programů zlepšování kvality ovzduší). V zákoně o ochraně ovzduší však nalezneme i nástroje, které se týkají pouze oblastí, kde vlivem velké koncentrace zdrojů znečištění ovzduší nebo špatných rozptylových podmínek dochází ke zhoršení kvality ovzduší²². Takové nástroje označujeme pojmem zvláštní nástroje ochrany ovzduší. Zvláštní ochrana se zajišťuje následujícími způsoby: sledováním úrovně znečištění ovzduší, stanovením zón se zhoršenou kvalitou ovzduší, zpracováním programů ke zlepšení kvality ovzduší, stanovením pravidel pro vznik smogové situace, regulací provozu zdrojů znečištění v případě překročení regulační prahové hodnoty nebo stanovením nízkoemisních zón.²³

2.3. Další problémy související s vnášením škodlivin do ovzduší

Vnášení škodlivých látek do ovzduší nezpůsobuje jenom jeho zhoršenou kvalitu a negativní vliv na lidské zdraví či ekosystémy, ale vede i k dalším problémům. Jejich regulace v minulosti byla, či stále je součástí legislativy upravující ochranu ovzduší. Jedná se o narušování ozónové vrstvy a klimatického systému Země.

²⁰ DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 45-47, 270-271
JANČÁŘOVÁ, Ilona a kol. *Právo životního prostředí: zvláštní část*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 41-43

²¹ Obecné nástroje ochrany ovzduší = nástroje, kterými je ochrana poskytována na celém území České republiky

²² Někdy se taková ochrana poskytuje i oblastem, kde je kvalita ovzduší velmi dobrá a je žádoucí, aby taková zůstala (např. v lázeňských, či horských oblastech).

²³ DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 268-269
JANČÁŘOVÁ, Ilona a kol. *Právo životního prostředí: zvláštní část*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 44-45

2.3.1. Narušování ozónové vrstvy Země

Ozónová vrstva se nachází ve stratosféře, to znamená 30-50 kilometrů nad zemským povrchem. Důležitost nenarušené ozónové vrstvy spočívá v zamezení pronikání UV záření na zemský povrch, kde ohrožuje lidské zdraví. Nejčastějšími zdravotními problémy způsobenými UV zářením jsou rakovina kůže nebo šedý zákal. UV záření také negativně působí na existenci fytoplanktonu. Stratosférickou ozónovou vrstvu je však třeba odlišovat od přízemní troposférické ozónové vrstvy. Výskyt troposférického ozónu je naopak nežádoucí. Stratosférická ozónová vrstva byla ztenčována působením látek označovaných jako freony či halony,²⁴ které se používají v průmyslu (např. v chladicích systémech nebo hasících přístrojích). Jejich výhodou je naopak nenákladná výroba, chemická stálost, nehořlavost a nejedovatost. Ve vyspělých zemích se však v současné době příliš nepoužívají a v důsledku toho, alespoň dle tvrzení médií,²⁵ dochází k zacelování ozónových děr.²⁶

Prvním významným právním dokumentem chránícím ozónovou vrstvu byla Vídeňská úmluva o ochraně ozónové vrstvy Země z roku 1985. Tato úmluva byla pouze rámcová, tudíž z ní jednotlivým signatářům neplynuly žádné konkrétní povinnosti. Situaci podstatně změnilo objevení ozónové díry nad Antarktidou, což vedlo v roce 1987 k přijetí Montrealského protokolu o látkách ztenčujících ozónovou vrstvu, který omezoval výrobu freonů. Situace byla i nadále špatná, tudíž došlo k přijetí několika dodatků k Montrealskému protokolu, které rozšiřovaly seznam omezených látek a postupně zpřísnily limity jejich výroby. Česká republika transponovala závazky z Montrealského protokolu přijetím zákona č. 211/1993 Sb., o zákazu výroby, dovozu a užívání látek poškozujících nebo ohrožujících ozónovou vrstvu Země a výrobků takové látky obsahujících. Ten byl nahrazen zákonem č. 86/1995 Sb., o ochraně ozónové vrstvy Země, jímž byla zpoplatněna výroba a dovoz předmětných látek. Od roku 2002 byla problematika ochrany ozónové vrstvy zahrnuta do zákona č. 86/2002 Sb., o ochraně ovzduší a po přijetí nového zákona o ochraně ovzduší v roce 2012 byla opět vyčleněna do samostatného zákona č. 73/2012 Sb. o látkách, které poškozují ozónovou vrstvu a o fluorovaných skleníkových plynech.²⁷

²⁴ Látky s obchodním označením freony nebo halony jsou z hlediska chemického názvosloví nazývány jako chlorofluorokarbyny

²⁵ Ozónová díra se začíná zmenšovat. Experti mají důkazy, pomáhá méně chlóru v ovzduší - Aktuálně.cz (aktualne.cz) stav k 9. 3. 2023

²⁶ JANČÁŘOVÁ, Ilona a kol. *Právo životního prostředí: zvláštní část*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 51
DAMOHOŘSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 272

²⁷ JANČÁŘOVÁ, Ilona a kol. *Právo životního prostředí: zvláštní část*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 51-55

2.3.2. Narušování klimatického systému Země

Ke změně klimatu dochází v důsledku zvyšování koncentrace skleníkových plynů²⁸ v atmosféře. Jejich koncentrace je přímo úměrná teplotě vyzařovanému Zemi zpět do atmosféry. Teplo se poté v atmosféře zachytí, čímž dojde ke skleníkovému efektu. Zvyšování průměrných teplot na Zemi přináší hned několik škodlivých důsledků. Nejznámějším z nich je tání ledovců. Tání mořských ledovců způsobuje zvýšení hladiny světových oceánů, což má za následek zaplavení přímořských oblastí, kde žije většina světové populace. Tání pevninských ledovců pro změnu neudělá radost milovníkům zimních sportů, ale nejen jim. Vyšší teploty jsou problémem i pro rostliny a živočichy, u citlivějších druhů může dojít dokonce k vyhynutí. Emise skleníkových plynů můžeme naopak snižovat rozšiřováním lesů a jiných zelených ploch, jelikož rostliny jsou schopné oxid uhličitý spotřebovat. Ačkoliv se klima mění působením přirozených i umělých zdrojů, právně regulovat je možné pouze zdroje umělé.²⁹

Úmluva o změně klimatu přijatá roku 1992 v Rio de Janeiro je rámcovou úmluvou, jejímž cílem je udržení koncentrace skleníkových plynů na úrovni, při jejímž dodržení nebude docházet ke změnám klimatu. Úmluvou samotnou signatářům žádné konkrétní závazky nevznikají. K jejich vzniku dochází až na základě protokolů k Úmluvě. Nejznámějším z nich je Kjótský protokol z roku 1997, který členským státům uložil povinnosti snížení emisí skleníkových plynů v období let 2008-2012 nejméně o 5 % v porovnání s rokem 1990. Členské státy Evropské unie se zavázaly ke snížení o 8 %, čehož se podařilo snadno dosáhnout. V důsledku toho došlo pro následující období 2013-2020 k dalšímu snížení, konkrétně o 20 % opět v porovnání s rokem 1990. Na vnitrostátní úrovni byla poprvé ochrana klimatu zakotvena zákonem č. 86/2002 Sb., o ochraně ovzduší, ve kterém však chyběla úprava obchodování s emisními povolenkami. Tento nedostatek byl napraven zákonem č. 695/2004 Sb., o podmínkách obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů. Současný zákon o ochraně ovzduší již ustanovení chránící klimatický systém Země neobsahuje (kromě úpravy biopaliv), avšak nalezneme je v zákoně č. 383/2012 Sb., o podmínkách obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů, či v zákoně č. 73/2012 Sb., jehož primárním cílem

DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 272-273

²⁸ Mezi skleníkové plyny řadíme například oxid uhličitý, vodní páry nebo metan. Některé se vyskytují v přírodě přirozeně, jiné jsou důsledkem lidské činnosti (hlavně dopravy, průmyslu a zemědělství).

²⁹ JANČÁŘOVÁ, Ilona a kol. *Právo životního prostředí: zvláštní část*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 64

je ochrana ozónové vrstvy, ale vzhledem k tomu, že obsahuje úpravu tzv. F-plynů³⁰, má význam i v rámci ochrany klimatu.³¹

2.4. Prameny právní úpravy

2.4.1. Mezinárodní právní úprava ochrany ovzduší

Mezinárodní právo má v oblasti ochrany ovzduší velice důležitou roli, což vyplývá již z jeho hlavního principu v této oblasti, podle kterého “znečišťování nezná státních hranic“. Nejvýznamnějším mezinárodním právním dokumentem upravujícím ochranu ovzduší je Úmluva o dálkovém znečišťování ovzduší přecházejícím hranice států (Convention on Long-range Transboundary Air Pollution) vzniklá na půdě Evropské hospodářské komise OSN v Ženevě roku 1979. Úmluva byla podepsána i Československou socialistickou republikou a v platnost vstoupila v březnu roku 1983 (pro ČSSR v březnu 1984). Smluvními stranami jsou taktéž další evropské státy, Evropská unie jako celek, středoasijské státy, státy z oblasti Kavkazu a Severní Ameriky. Jedná se o rámcovou úmluvu, jelikož stranám stanovuje pouze obecné povinnosti ohledně získávání a předávání informací o emisích znečišťujících látek, jejich omezování a kvalitě ovzduší. K Úmluvě bylo postupně přijato 8 protokolů (všechny ratifikovány Českou republikou), které již stanovují konkrétní povinnosti snižování emisí znečišťujících látek. Konkrétně jde o Protokol o dlouhodobém financování Programu spolupráce při monitorování a vyhodnocování dálkového přenosu látek znečišťujících ovzduší v Evropě (1984), Protokol o snížení emisí síry přecházející hranice států nejméně o 30% (1985), Protokol o snižování emisí oxidů dusíku nebo jejich toků přes hranice států (1988), Protokol o snižování emisí těžkých organických látek (1991), Protokol o dalším snížení emisí síry (1994), Protokol o těžkých kovech (1998), Protokol o persistentních organických polutantech (1998) a Protokol k omezení acidifikace, eutrofizace a tvorby přízemního ozonu (1998, označován i jako Göteborgský protokol).³²

³⁰ F-plyny měly sloužit jako náhrada za freony například v oboru chladírenství, jelikož jejich vliv na ozónovou vrstvu nebyl tak škodlivý. Postupem času se však ukázalo, že velmi negativně přispívají ke změnám klimatu (mnohem více než oxid uhličitý).

³¹ JANČÁŘOVÁ, Ilona a kol. *Právo životního prostředí: zvláštní část*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 64-67

³² DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 259-260
BEJČKOVÁ, P. *Zákon o ochraně ovzduší: Komentář*. [System ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-2-22]

2.4.2. Unijní právní úprava ochrany ovzduší

Na půdě Evropské unie je ochrana ovzduší upravena hlavně směrnicemi, ale v několika případech také rozhodnutími a nařízeními. Tyto prameny označujeme jako sekundární prameny práva Evropské unie. Do sekundárního práva Evropské unie jsou řazena i doporučení a stanoviska, která však nejsou právně závazná. Na rozdíl od nařízení a rozhodnutí, směrnice musí být transponována do vnitrostátního práva členských států. Směrnice tedy stanovují cíle, kterých je potřeba dosáhnout, avšak způsob a nástroje provedení ponechávají na vůli členských států. Členský stát musí dodržet implementační lhůtu (lhůta, během které musí být obsah směrnice přijat do práva členských států) stanovenou v dané směrnici. V případě, že členský stát svou povinnost v této lhůtě nesplní, zahájí Evropská komise řízení u Soudního dvora Evropské unie, ve kterém může být členskému státu uložena sankce. Směrnice může mít i vertikální přímý účinek. To znamená, že se jednotlivec může v případě řádně netransponované směrnice domáhat svých práv vůči členskému státu. Aby však mohl přímý účinek nastat, je nezbytné, aby dané ustanovení směrnice bylo bezpodmínečné, dostatečně přesné a jasné.³³

Asi nejvýznamnější směrnicí týkající se ochrany ovzduší je Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2008/50/ES ze dne 21.5.2008 o kvalitě vnějšího ovzduší a čistším ovzduší pro Evropu. Hlavním cílem této směrnice je stanovení imisních limitů vybraných znečišťujících látek (oxid siřičitý, částice PM10, olovo, oxid uhelnatý, oxid dusičitý, benzen, částice PM2,5). Dále v ní nalezneme informace o odběrných místech pro zkoumání koncentrací sledovaných látek, požadavky na obsah plánů ke zlepšení kvality ovzduší nebo podmínky informování veřejnosti o kvalitě ovzduší.³⁴

Další významnou směrnicí regulující problematiku ovzduší je směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2016/2284 ze dne 14.12.2016 o snížení národních emisí některých látek znečišťujících ovzduší. Tato směrnice navazuje na revizi Göteborgského protokolu z roku 2012, kterou byly zakotveny nové emisní stropy, a proto bylo nutné tuto změnu zakomponovat i do evropského práva. Tyto emisní stropy se týkají emisí oxidu siřičitého, oxidů dusíku, nemethanických těkavých organických látek, amoniaku a částic PM2,5.³⁵

³³ BEJČKOVÁ, P. Zákon o ochraně ovzduší: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-2-23]
DAMOHOŘSKÝ, M. a kol. Právo životního prostředí. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 263-266

Morávek, J., Tomášková, V., Bernard, M., Vícha, O.: Zákon o ochraně ovzduší. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 4

³⁴ BEJČKOVÁ, P. Zákon o ochraně ovzduší: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-2-23]
Air (europa.eu) stav k 23. 2. 2023

³⁵ BEJČKOVÁ, P. Zákon o ochraně ovzduší: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-2-23]

Dále se ochrany ovzduší dotýkají směrnice č. 2010/75/EU ze dne 24.11.2010 o průmyslových emisích (integrované prevenci a omezování znečištění) či 2015/2193 o omezení emisí některých znečišťujících látek do ovzduší ze středních spalovacích zařízení a celá řada dalších směrnic uvedených v učebnici Právo životního prostředí profesora Damohorského a kolektivu.³⁶

2.4.3. Vnitrostátní právní úprava ochrany ovzduší

Jak již bylo zmíněno v předchozích částech, vzhledem ke globálnosti problému znečištěného ovzduší je mnohé vyřešeno na mezinárodní či evropské úrovni. Zejména směrnice je ale nutné promítnout přímo do vnitrostátních právních předpisů. V tomto případě je řeč hlavně o směrnicích upravujících kvalitu ovzduší a emise znečišťujících látek ze stacionárních zdrojů znečištění ovzduší, které transponuje zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší. Tento zákon navazuje na předchozí zákon o ochraně ovzduší (č. 86/2002 Sb.), který plně nahrazuje. Důvodem potřeby přijetí nového zákona byly četné novelizace zákona předchozího, čímž docházelo k nepřehlednosti a obtížné využitelnosti pro běžné uživatele. Hlavním cílem zákona o ochraně ovzduší z roku 2002 byla transpozice komunitárního práva, co se týče oblasti ochrany ovzduší, související především s plánovaným přistoupením České republiky do Evropské unie v roce 2004. Na tento právně významný krok bylo tudíž potřeba připravit i tuzemský právní řád. Rozdíl mezi současnou a předchozí právní úpravou můžeme spatřovat v otázce ochrany ozónové vrstvy Země. Zatímco v zákoně o ochraně ovzduší z roku 2002 úpravu této problematiky nalezneme, v zákoně z roku 2012 již nikoliv, jelikož je nově upravena zákonem č. 73/2012 Sb., o látkách, které poškozují ozónovou vrstvu, a o fluorovaných skleníkových plynech. Naopak oba zákony o ochraně ovzduší upravují snižování emisí skleníkových plynů souvisejících s provozem motorových vozidel. Podle teorie je taková úprava nesystematická a bylo by vhodnější ji zařadit do zákona č. 311/2006 Sb., o pohonných hmotách a čerpacích stanicích pohonných hmot.³⁷

³⁶ BEJČKOVÁ, P. Zákon o ochraně ovzduší: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-2-23] DAMOHORSKÝ, M. a kol. Právo životního prostředí. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 263-266

³⁷ Morávek, J., Tomášková, V., Bernard, M., Vícha, O.: Zákon o ochraně ovzduší. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 3

BEJČKOVÁ, P. Zákon o ochraně ovzduší: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-2-23]

ŘÍMANOVÁ, Dana. Zákon o ochraně ovzduší včetně prováděcích předpisů s výkladem. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Polygon, 2004, s. 97

Důvodová zpráva k zákonu č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší

Přípravy zákona o ochraně ovzduší (č. 201/2012 Sb.), který vstoupil v účinnost 1. září 2012, byly poměrně zdlouhavé (trvaly okolo pěti let) a vystřídalo se během nich 8 ministrů. Zákon upravuje přípustné úrovně znečištění a znečišťování ovzduší a způsob jejich posuzování a vyhodnocování, stanovuje nástroje snižující znečištění a znečišťování ovzduší, zakotvuje práva a povinnosti osob a působnost orgánů veřejné správy. Naopak byla z předmětu zákona odstraněna problematika světelného znečištění a již zmíněné ochrany ozónové vrstvy a klimatického systému Země. Zákon je členěn do devíti částí, které jsou seřazeny podle své důležitosti. Zákon obsahuje 11 příloh.³⁸

K zákonu č. 201/2012 Sb. patří ještě několik podzákoných prováděcích předpisů, kterými jsou nařízení vlády a vyhlášky. Jedná se o vyhlášku č. 415/2012 Sb., o přípustné úrovni znečišťování a jejím zjišťování (tzv. emisní vyhláška), vyhlášku č. 330/2012 Sb., o způsobu posuzování a vyhodnocení úrovně znečištění, rozsahu informování veřejnosti o úrovni znečištění a při smogových situacích, vyhlášku č. 312/2012 Sb., o stanovení požadavků na kvalitu paliv používaných pro vnitrozemská a námořní plavidla z hlediska ochrany ovzduší, nařízení vlády č. 56/2013 Sb., o stanovení pravidel pro zařazení silničních motorových vozidel do emisních kategorií a o emisních plaketách a nařízení vlády č. 189/2018 Sb., o kritériích udržitelnosti biopaliv a snižování emisí skleníkových plynů z pohonných hmot.³⁹

³⁸ TOMÁŠKOVÁ, V. Nový zákon v oblasti ochrany ovzduší. *České právo životního prostředí* 2/2012. s. 17-20

³⁹ BEJČKOVÁ, P. Zákon o ochraně ovzduší: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-2-23]

3. Národní program snižování emisí České republiky

3.1. Pojem a vznik Národního programu

Programové nástroje ochrany ovzduší se v českém právním řádu objevily díky zákonu o ochraně ovzduší z roku 2002. Na celorepublikové úrovni měly být podle tohoto zákona vytvořeny Národní program snižování emisí České republiky a Národní program snižování emisí ze stávajících zvláště velkých spalovacích zdrojů, na krajské úrovni potom krajský program snižování emisí. Na místní úrovni bylo původně v případě překročení imisních limitů vyžadováno vytvoření programu snižování emisí, avšak tato povinnost byla vůči obcím nepřiměřená, a proto byla v roce 2005 zrušena. Povinně vytvořené programy navíc často neplnily svůj účel, jelikož je obce často vypracovávaly pouze z důvodu splnění zákonných požadavků a nikoliv s cílem skutečně zlepšit stav ovzduší na svém území. Obce však měly nadále možnost dobrovolného přijetí programu snižování emisí. Obcím s více než 350 000 obyvatel (pouze Hlavní město Praha a Brno) byla ale tato povinnost zachována.⁴⁰

Národní program snižování emisí vychází z práva Evropské unie, konkrétně ze Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2001/81/ES. Podle článku 6 této směrnice byly členské státy Evropské unie povinny do 1. října 2002 vypracovat programy pro postupné snižování národních emisí znečišťujících látek (oxid siřičitý, oxidy dusíku, těkavé organické látky nebo amoniak). Česká republika však v této době ještě nebyla členským státem Evropské unie, tudíž poprvé přijala Národní program snižování emisí až 11. června 2007 usnesením vlády č. 630. Zpracování dalšího Národního programu snižování emisí se očekávalo podle § 41 odst. 2 zákona č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší do jednoho roku od nabytí účinnosti tohoto zákona, tedy do 1. září 2013. K jeho schválení nicméně došlo až v prosinci 2015 usnesením vlády č. 978 a poté byl během prosince 2019 aktualizován. Podle § 8 odst. 1 zákona o ochraně ovzduší se vyžaduje zpracování Národního programu alespoň jednou za 4 roky.⁴¹

Národní program snižování emisí je zpracováván Ministerstvem životního prostředí, které při vypracovávání jeho návrhu spolupracuje s dalšími ministerstvy (zejména Ministerstvem zemědělství, Ministerstvem průmyslu a obchodu, Ministerstvem zdravotnictví, Ministerstvem

⁴⁰ Morávek, J., Tomášková, V., Bernard, M., Vícha, O.: Zákon o ochraně ovzduší. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 85

⁴¹ BEJČKOVÁ, P. Zákon o ochraně ovzduší: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-5-23] Morávek, J., Tomášková, V., Bernard, M., Vícha, O.: Zákon o ochraně ovzduší. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 88

TOMÁŠKOVÁ, V. Nový zákon v oblasti ochrany ovzduší. České právo životního prostředí 2/2012. s. 23-24 https://www.mzp.cz/cz/strategie_dokumenty#narodni_program_stav_ke_dni_24_5_2023

dopravy či Ministerstvem financí). Úloha těchto ministerstev spočívá v poskytování dat o škodlivosti jednotlivých znečišťujících látek na lidské zdraví, struktuře používaných paliv, výrobě energie, struktuře a objemu silniční dopravy či velikosti zemědělské produkce. Tyto informace jsou pak využity k vytvoření emisní projekce, na základě níž je možné předpokládat vývoj emisí znečišťujících látek. Následně by se výše uvedené ústřední správní úřady měly shodnout na podobě opatření ke snížení těchto emisí. Poté je vyžadováno schválení Národního programu snižování emisí vládou České republiky.⁴²

3.2. Obsah Národního programu

Podstatné náležitosti Národního programu snižování emisí jsou uvedeny v odstavci druhém § 8 zákona o ochraně ovzduší. Konkrétně se jedná o analýzu úrovně znečištění a znečišťování, scénáře vývoje úrovně znečištění a znečišťování, cíle v oblasti snižování úrovně znečištění a znečišťování, opatření ke snižování úrovně znečištění znečišťujícími látkami a předpokládaný přínos těchto opatření, orgány odpovědné za realizaci národního programu a indikátory pro hodnocení plnění národního programu zohledňující vliv na zdraví a kvalitu ovzduší.

3.2.1. Analytická část

Výchozím rokem analytické části je rok 2005, jelikož během něj došlo k revizi Göteborgského protokolu. Analytická část je strukturována podle mezinárodního systému DPSIR.⁴³

Co se týče spotřeby energie v období mezi lety 2005-2016, lze konstatovat, že došlo k mírnému poklesu. Spotřeba energie je však silně ovlivněna venkovními teplotami vzduchu, tudíž v tomto ohledu má na její snižování pozitivní vliv i změna klimatu. Mezi lety 2005 a 2014 narůstal podíl spotřeby pevných paliv v domácnostech (zejména palivového dřeva). Mezi lety 2014 a 2016 však tento podíl opět poklesl. Problémem jsou velké ztráty energie v rámci distribučních soustav.⁴⁴

Osobní doprava zažila v letech 2005-2009 nárůst, poté mírný pokles a od roku 2014 opět rostla. Převážná část přepravních výkonů nákladní dopravy vykazovaly stálý nárůst. Ekologicky šetrnější železniční nákladní doprava dosahovala v letech 2005-2016 stále zhruba 20 % podíl. Železniční

⁴² Morávek, J., Tomášková, V., Bernard, M., Vícha, O.: Zákon o ochraně ovzduší. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 88

⁴³ D=driving forces (hnačí síly), P=pressure (zátěže), S=state (stav), I=impact (dopady), R=response (odezva)

⁴⁴ Národní program snižování emisí ČR (aktualizace z roku 2019) s. 18

nákladní doprava je z mého osobního pohledu prospěšná i v rámci plynulosti silničního provozu. Čím méně nákladu se bude přepravovat po silnicích a dálnicích, tím rychlejší budou dojezdové vzdálenosti v osobní automobilové dopravě. Méně častá potřeba brždění a opětovného rozjíždění navíc sníží spotřebu pohonných hmot, čímž se sníží množství škodlivin vypouštěných do ovzduší z tohoto zdroje. Poměrně výrazně se mezi lety 2005 a 2016 změnila struktura prodeje jednotlivých druhů pohonných hmot. Velmi výrazně vzrostla spotřeba motorové nafty, což podle mého názoru má nepříznivý vliv na stav ovzduší, jelikož v případě diesellových motorů nedochází k tak dokonalému spalování paliva jako u motorů benzínových. Postupně dochází i k nárůstu prodeje alternativních paliv jako jsou CNG⁴⁵ a LPG.⁴⁶ CNG začalo být v posledních letech hojně využíváno jako palivo pro vozidla veřejné hromadné dopravy, což se ukázalo v některých městech jako problém během roku 2022, jelikož došlo k nárůstu jeho cen v souvislosti s ruskou speciální vojenskou operací na Ukrajině a odvetnými sankcemi vůči Rusku. Podíl elektromobilů v silniční dopravě zatím není příliš vysoký, avšak směrem do budoucna se lze domnívat, že dojde vzhledem k plánovanému zákazu výroby automobilů se spalovacími motory k jeho nárůstu. Navíc již v současné době jsou lidé motivováni k pořízení elektromobilů například možností využívat dálnice a silnice pro motorová vozidla bez nutnosti zakoupení dálniční známky, popřípadě bezplatným parkováním v městských parkovacích zónách.⁴⁷

V souvislosti s některými zemědělskými činnostmi dochází k únikům amoniaku do ovzduší, proto je důležité sledovat, v jakém objemu jsou tyto činnosti prováděny. Mezi lety 2011-2016 došlo k mírnému nárůstu chovu skotu (cca o 5%), ačkoliv spotřeba hovězího masa v těchto letech klesala. Mezi lety 2005-2012 u nás došlo k významnému snížení počtu chovaných prasat (o 45%) zejména z ekonomických důvodů spojených se vstupem České republiky do evropské unie.⁴⁸ Od roku 2013 do doby aktualizace tohoto programu se stavy chovaných prasat ani spotřeba vepřového masa významně neměnily. V období let 2005-2011 klesly stavy chované drůbeže o 18%. Spotřeba drůbežího masa mezi lety 2005 a 2016, navzdory poklesu stavů chované drůbeže, mírně stoupla (o 6 %). K výraznému nárůstu došlo ve sledovaném období u používání dusíkatých minerálních hnojiv, konkrétně o 42%.

V rámci přesnosti zjišťování úrovní znečišťování také velmi záleží na zvolené metodě. Používanými metodami jsou měření, výpočet nebo jejich kombinace. Nejvyššího stupně

⁴⁵ Compressed Natural Gas- jedná se o stlačený zemní plyn (metan)

⁴⁶ Liquefied Petroleum Gas- zkapalněný ropný plyn

⁴⁷ Národní program snižování emisí ČR (aktualizace z roku 2019) s. 20

⁴⁸ Zejména státní dotaci v jiných členských státech Evropské unie (Polsko, Španělsko)

přesnosti zjišťování emisí dosahujeme v případě emisí vypouštěných ze stacionárních zdrojů, kde probíhá kontinuální měření. Naopak nejnižší přesnosti bývá dosahováno při určování emisí ze silniční dopravy a lokálních topenišť, kde je používána metoda výpočtu. Metoda výpočtu není tak přesná, jelikož zde předstíráme ideální fungování zařízení a nezapočítáváme například nelegální činnost (spalování některých druhů odpadu v domácnostech).⁴⁹

Hlavními zdroji znečištění oxidem siřičitým a oxidy dusíku (NO_x) jsou veřejná energetika a výroba tepla. V případě oxidů dusíku následuje silniční doprava, z níž je nejvýznamnější osobní automobilová doprava následovaná nákladní automobilovou dopravou a autobusy. Oxid siřičitý je dále produkován zejména při spalovacích procesech, ať už za účelem lokálního vytápění domácností či pro potřeby průmyslu a stavebnictví. Lokální vytápění domácností je taktéž největším zdrojem znečištění těkavými organickými látkami (VOC), benzopyrenu, částicemi PM_{2,5} a PM₁₀. Emise amoniaku (NH₃) jsou z největší části způsobeny používáním hnojiv a chovem hospodářských zvířat.⁵⁰

Ke znečištění ovzduší nad územím České republiky nedochází jen díky provozu zdrojů znečištění na tomto území, ale svůj podíl na něm mají též zdroje nacházející se na území sousedních států. A naopak zdroje znečištění umístěné v České republice mají vliv na úroveň znečištění ovzduší v sousedních státech. Odhaduje se, že české zdroje mohou v příhraničních oblastech⁵¹ našich sousedů za 20-30% průměrné roční koncentrace částic PM_{2,5} a PM₁₀. Na druhou stranu zahraniční zdroje přispívají na většině území České republiky k průměrné roční koncentraci znečištění ze 30-50% v případě částic PM₁₀ a dokonce ze 40-60% u částic PM_{2,5}. Zejména v oblasti okolo Ostravy dochází k vysokému výskytu prachových částic z Polska. Sířany pocházející z České republiky tvoří mimo její území zhruba 7% průměru částic PM_{2,5}, avšak sířany vyprodukované v zahraničí činí na většině území České republiky až 16%. Dusičnany z českých zdrojů přispívají v zahraničí taktéž sedmi procenty ročního průměru PM_{2,5}, naopak dusičnany vyprodukované v zahraničí dosahují na našem území až dvacetiprocentního podílu. Také v případě amonných iontů vyprodukovaných v zahraničí (převážně zemědělskou činností) je jejich podíl na našem území zhruba dvojnásobně vyšší než podíl amonných iontů vyprodukovaných v České republice nacházejících se v ovzduší cizích států.⁵²

⁴⁹ Národní program snižování emisí ČR (aktualizace z roku 2019) s. 23

⁵⁰ Národní program snižování emisí ČR (aktualizace z roku 2019) s. 25-32

⁵¹ Příhraniční oblast= území do 40 km od hranice s Českou republikou

⁵² Národní program snižování emisí ČR (aktualizace z roku 2019) s. 44

Na základě svých výzkumů Světová zdravotnická organizace (WHO) určuje, v jakých koncentracích jsou určité látky v ovzduší pro lidské zdraví ještě bezpečné a v jakých už se jedná o zdravotní riziko. Na základě těchto poznatků poté jednotlivé státy vyhlásují maximální dovolené koncentrace těchto látek v ovzduší neboli imisní limity. Údaje o koncentracích jsou pořizovány sítí měřících stanic, které provozuje z největší části Český hydrometeorologický ústav, ale i jiní provozovatelé.⁵³ Z těchto měření lze vypočítávat určité trendy. Území, na kterých jsou překračovány limity pro částice PM10 a PM2,5, se postupně zmenšují, kdežto v případě benzopyrenu je situace opačná.⁵⁴ V případě troposférického ozonu je problematické určit, zda došlo k překročení imisního limitu, jelikož ke vzniku ozonu dochází i přírodní cestou.⁵⁵

Znečišťující látky v ovzduší působí kromě lidského zdraví negativně i na životní prostředí. Takovými projevy jsou acidifikace, eutrofizace a působení ozonu. Acidifikací rozumíme proces, při kterém dochází k okyselování přírodního prostředí díky zvýšené koncentraci vodíkových iontů. K tomuto procesu přispívají hlavně oxid siřičitý, oxidy dusíku a amoniak. Pojem eutrofizace znamená nadměrné obohacování prostředí živinami (hlavně dusíkem). Problémem ozonu je jeho negativní vliv na vegetaci, prostřednictvím napadání buněčných membrán. U člověka způsobuje onemocnění dýchací soustavy a bolest hlavy.⁵⁶

Z ekonomického pohledu činí neinvestiční výdaje v oblasti ochrany ovzduší zhruba 3,5 miliardy korun českých ročně, což je přibližně 6% celkových neinvestičních výdajů⁵⁷ směřujících do oblasti ochrany životního prostředí. Významná část těchto prostředků pochází z evropských fondů a v letech 2013-2015 měl tento podíl stále rostoucí tendenci. Příjmy z poplatků za znečišťování ovzduší směřují z největší části do Státního fondu životního prostředí (65%), následuje rozpočet kraje (25%) a posledních 10% míří do rozpočtu státního. Vzhledem ke snižování emisí však měla výše těchto příjmů dlouhodobě klesající tendenci. Prostředky na ochranu ovzduší pocházejí i z prodeje emisních povolenek oxidu uhličitého, přičemž mezi lety 2015 a 2018 došlo k poměrně výrazným meziročním nárůstům těchto příjmů. Takto získané finanční prostředky jsou později přerozdělovány do různých programů, které

⁵³ Např. ČEZ a.s., města či kraje

⁵⁴ Nárůst plochy, kde nejsou dodrženy limity pro benzopyren může být způsoben dřívějším nedostatečným pokrytím některých území měřícími zařízeními a současným zlepšením pokrytí.

⁵⁵ Národní program snižování emisí ČR (aktualizace z roku 2019) s. 45, 56

⁵⁶ Národní program snižování emisí ČR (aktualizace z roku 2019) s. 57-59

⁵⁷ Neinvestiční výdaje jsou zejména nájemné, mzdové výdaje, energie atd.

Investičními výdaji jsou hlavně zařízení, která mají dlouhodobě sloužit k ochraně životního prostředí (např. čističky vzduchu nebo lapače popílku).

mají pomoci snížit znečištění životního prostředí. Co se týče prevence znečišťování ovzduší, dochází k podpoře modernizace způsobů vytápění domácností převážně v rámci projektů typu Zelená úsporám. Tento projekt spočívá ve spolufinancování výměny starého kotle za ekologicky příznivější model a dalších opatření, kterými jsou zateplení domu, výměna oken nebo instalace solárních panelů, z veřejných rozpočtů. Podporována jsou i opatření na snížení emisí z dalších stacionárních zdrojů nebo zřízení systému sledování, hodnocení a předpovídání vývoje kvality ovzduší.⁵⁸

V roce 2017 byla vzhledem k mezinárodním závazkům vytvořena na základě dat z emisní inventury roku 2015 a předpokládaného vývoje socioekonomických ukazatelů emisní projekce do roku 2030. Podle této emisní projekce by mezi lety 2020 a 2030 mělo dojít ke snížení emisí oxidů dusíku, těkavých organických látek, oxidu siřičitého a částic PM_{2,5}. Projekce naopak v období mezi lety 2020 a 2030 předpokládá zvýšení emisí amoniaku zejména vzhledem k předpokládanému navyšování stavů některých zvířat.⁵⁹

Závěrem lze k Analytické části Národního programu snižování emisí České republiky říci, že v případě těkavých organických látek, benzopyrenu, částic PM_{2,5} a PM₁₀ lze spatřovat možnost největšího potenciálu snížení emisí ve změně způsobu lokálního vytápění domácností. Oproti tomu v případě amoniaku a troposférického ozonu by byly potřebné změny v sektorech doprava a zemědělství. Emise oxidu siřičitého a oxidů dusíku nejvíce ovlivňuje sektor veřejná energetika. V rámci jednotlivých regionů však mohou být hlavní příčiny znečištění výše uvedenými látkami jiné. K nejčastějšímu překročení imisních limitů pro částice PM₁₀, PM_{2,5} a benzopyren dochází v Ostravské aglomeraci,⁶⁰ aglomeraci Praha, aglomeraci Brno, Ústeckém kraji, na Kladensku a Střední Moravě. Ke snížení emisí by mohly přispět změny v sektoru doprava, konkrétně obnova vozového parku či větší využívání nízkoemisních automobilů. Svůj vliv by jistě mělo i větší využívání železniční dopravy na úkor dopravy automobilové jak v případě přepravy osobní, tak i té nákladní. Jistým problémem je dle mého názoru neustále se zvyšující cena jízdného ve vlacích, jelikož za současného cenového nastavení je finančně výhodnější a mnohdy i rychlejší cestování osobním automobilem. V sektoru lokální vytápění domácností je spatřován potenciál ve větším využívání nespalovacích zdrojů tepla či spalovacích zařízení produkujících nižší emise. V oblasti zemědělství je možné vidět potenciál

⁵⁸ Národní program snižování emisí ČR (aktualizace z roku 2019) s. 63-67

⁵⁹ Národní program snižování emisí ČR (aktualizace z roku 2019) s. 82-84

⁶⁰ Na kvalitu ovzduší na Ostravsku mají vliv i znečišťující látky pocházející z Polska, které působí problémy zejména za špatných rozptylových podmínek.

ve způsobech skladování a využívání minerálních hnojiv, popřípadě způsobech chovu hospodářských zvířat.⁶¹

3.2.2. Návrhová část

Cílem Národního programu snižování emisí České republiky je snížení rizik pro lidské zdraví plynoucích ze znečištěného ovzduší a snížení negativního vlivu na vegetaci a ekosystémy. Aby bylo dosažení tohoto cíle možné, do evropského práva bylo zakotvena postupné snižování emisí v následujících letech. Výchozím rokem byl určen rok 2005, to znamená, že emise vypuštěné do ovzduší v tomto roce jsou pro potřeby výpočtu považovány za 100%. Hodnoty emisí, kterých musí být podle těchto závazků dosaženo, jsou odstupňovány po pěti letech a sice pro rok 2020, 2025 a 2030 a neustále se zpřísnují. Pro příklad můžeme uvést oxid siřičitý, jehož emise v roce 2005 činily na území České republiky 208 kilotun. V roce 2020 se tedy tato hodnota měla snížit o 45%, v roce 2025 o 55% a roku 2030 dokonce o 66% v porovnání s rokem 2005. Oxid siřičitý je zároveň látkou, jejíž emise by se měly v roce 2030 nejvíce snížit, oproti tomu snižování emisí amoniaku je naplánováno nejpomalejším tempem.^{62,63}

Podle emisních projekcí je pravděpodobné, že v případě emisí amoniaku dojde k nedodržení závazku v roce 2025, proto bude potřeba učinit dodatečná opatření, která k dodržení těchto závazků přispějí. Jak známo na emise amoniaku má velký vliv aplikace hnojiv a chov hospodářských zvířat. Jako vhodná opatření ke snížení emisí amoniaku se tedy nabízí dodržování přísnějších opatření při aplikaci a skladování hnojiv (okamžité zapravení močoviny pod zem či využívání nízkoemisního systému skladování hnojiv) a podpora pastevního chovu zvířat, jelikož při něm dochází k menší produkci amoniaku než u stájového chovu.⁶⁴

Dochází také k monitorování vlivu znečištěného ovzduší na stav ekosystémů. K tomuto účelu byla Ministerstvem životního prostředí zřízena monitorovací síť, která má za úkol pokrýt zejména chráněná území jako jsou národní parky a chráněné krajinné oblasti. Důvodem zřízení této monitorovací sítě je shromáždění dat, pomocí nichž je možné porovnat vývoj stavu ekosystémů v různých časových obdobích. Příkladem lokality, kde dochází k odběru vzorků, jsou některá šumavská ledovcová jezera. Zde dochází k odběrům především z důvodu určení

⁶¹ Národní program snižování emisí ČR (aktualizace z roku 2019) s. 97-98

⁶² Emise amoniaku by měly být v roce 2030 nižší o 22% v porovnání s rokem 2005.

⁶³ Národní program snižování emisí ČR (aktualizace z roku 2019) s. 100

⁶⁴ Národní program snižování emisí ČR (aktualizace z roku 2019) s. 102-105

koncentrací vybraných chemických látek ve vodě a také určení druhové rozmanitosti rostlin a živočichů.⁶⁵

⁶⁵ Národní program snižování emisí ČR (aktualizace z roku 2019) s. 130-132

4. Programy zlepšování kvality ovzduší

4.1. Historie

Dalším z koncepčních nástrojů ochrany ovzduší jsou programy zlepšování kvality ovzduší (dále jen „program“). Na rozdíl od Národního programu snižování emisí České republiky se nevypracovávají pro celé území státu, ale pouze pro jeho části. Tyto programy se v českém právním řádu poprvé objevily díky zákonu o ochraně ovzduší z roku 2002, kterým došlo k transpozici směrnice Rady Evropské unie č.96/62/ES ze dne 27. 9. 1996. Jejich úkolem je poukázat na konkrétní problémy týkající se ovzduší v dané zóně či aglomeraci a navrhnout opatření, která přispějí ke zlepšení situace. Programy měly přispět k dosažení imisních limitů, avšak tato teze se úplně nenaplnila. Hlavními důvody neúspěchu byla krátká doba pro realizaci opatření a skutečnost, že pomocí programů nelze ovlivnit všechny zdroje znečišťování.⁶⁶

Co se týče nedodržení imisních limitů, v článku 22 odst. 2 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/50/ES ze dne 21. května 2008 nabízí možnost zprostit se povinnosti uplatňování imisních limitů pro částice PM10. Toto zproštění je možné, pokud byla přijata veškerá možná opatření k dosažení limitu a hlavním důvodem překročení jsou špatné rozptylové a klimatické podmínky v lokalitě nebo významný příspěvek znečišťujících látek ze zahraničí. Další podmínkou zproštění je předchozí existence programu zlepšování kvality ovzduší pro danou zónu či aglomeraci. Česká republika této možnosti na začátku roku 2009 využila a požádala o zproštění téměř pro celé své území. Evropská komise žádost posoudila a Česká republika byla zproštěna uplatňování čtyřadvacetihodinového imisního limitu pro částice PM10 pouze v Jihočeském a Jihomoravském kraji, a to do 11. června 2011. Imisní limity se však nedařilo dodržovat ani nadále, proto Evropská komise zahájila s Českou republikou řízení pro porušení Smlouvy o Evropské unii.⁶⁷

Během účinnosti zákona 86/2002 Sb. byly programy vypracovávány příslušnými krajskými úřady pro území kraje, což se změnilo přijetím zákona č. 201/2012 Sb. o ochraně ovzduší. Nově jsou programy z důvodu jejich jednotnosti vydávány Ministerstvem životního prostředí nikoliv

⁶⁶ MORÁVEK, J., Tomášková, V., Bernard, M., Vícha, O.: Zákon o ochraně ovzduší. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 92

BEJČKOVÁ, P. Zákon o ochraně ovzduší: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-9-27]
MRLINA, M., Jančářová, I. Programy zlepšování kvality ovzduší – právní forma v průběhu času. Časopis pro právní vědu a praxi. 4/2021. s. 779-799

⁶⁷ MORÁVEK, J., Tomášková, V., Bernard, M., Vícha, O.: Zákon o ochraně ovzduší. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 92-93

již pro území krajů, ale pro zóny a aglomerace⁶⁸ rozprostírající se mnohdy na území více krajů. Hlavním důvodem této změny byl nedostatek kompetence krajských úřadů v případě některých zdrojů znečištění majících zásadní vliv na stav ovzduší v lokalitě (např. velké stacionární zdroje znečištění nebo silniční doprava). Účast ministerstva dává větší logiku z toho pohledu, že může navrhnout a měnit právní předpisy. Navíc pro členy krajského zastupitelstva nebyla ochrana ovzduší vždy prioritním tématem.⁶⁹

4.2. Zpracování a forma programu

V průběhu přípravné fáze Ministerstvo životního prostředí spolupracuje s krajskými a obecními úřady, což je výslovně stanoveno v § 9 odstavci 1 zákona o ochraně ovzduší. Na vypracování Programu zlepšování kvality ovzduší by se nad rámec zákona měly podílet i orgány typu Česká inspekce životního prostředí, provozovatelé významných stacionárních zdrojů znečišťování či občanská sdružení zabývající se problematikou ochrany ovzduší. Je zjevné, že všechny tyto osoby se přímo na vypracování Programu podílet nemohou, avšak měl by jim být dán přinejmenším prostor na vyjádření názoru, který poté může být zohledněn při vypracování samotném.⁷⁰

Povinnost vypracovat program zlepšování kvality ovzduší vzniká, jestliže dojde k překročení imisního limitu stanoveného v bodech 1-3 přílohy č. 1 k zákonu č. 201/2012 Sb. o ochraně ovzduší nebo za předpokladu, že v příslušné zóně či aglomeraci dojde k překročení imisního limitu vícekrát, než připouští bod 1 této přílohy. Ke zpracování programu musí dojít do 18 měsíců od konce roku, ve kterém došlo k porušení imisního limitu. Skutečnost je taková, že již došlo k překročení imisních limitů ve všech zónách a aglomeracích, tudíž byly vytvořeny programy, které dohromady pokrývají celé území České republiky.⁷¹

Programy zlepšování kvality ovzduší byly původně vydávány jako nařízení kraje, což se vzhledem k jejich povaze neukázalo jako příliš vhodné řešení. S účinností současného zákona o ochraně ovzduší proto došlo ke změně právní formy na opatření obecné povahy. Opatření obecné povahy je aktem správního orgánu s neurčitým počtem adresátů, kterým jsou ukládána

⁶⁸ Existuje 7 zón (Střední Čechy, Jihozápad, Severozápad, Severovýchod, Jihovýchod, Střední Morava a Moravskoslezsko) a 3 aglomerace (Praha, Brno, Ostrava/Karviná/Frýdek-Místek)

⁶⁹ Morávek, J., Tomášková, V., Bernard, M., Vícha, O.: Zákon o ochraně ovzduší. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 92

BEJČKOVÁ, P. Zákon o ochraně ovzduší: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-9-27]

⁷⁰ Morávek, J., Tomášková, V., Bernard, M., Vícha, O.: Zákon o ochraně ovzduší. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 24

⁷¹ Morávek, J., Tomášková, V., Bernard, M., Vícha, O.: Zákon o ochraně ovzduší. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 93

práva a povinnosti v konkrétní věci. S formou opatření obecné povahy je také spojen princip účasti veřejnosti na řešení otázek v oblasti životního prostředí pocházející z evropského a mezinárodního práva, který zajišťuje větší transparentnost při řešení těchto otázek. S účinností od 1. 9. 2018 došlo novelou zákona o ochraně ovzduší k další změně. Forma opatření obecné povahy byla zrušena a nově vydané programy jsou pouze zveřejňovány ve Věstníku Ministerstva životního prostředí. Programy vydané před tímto datem však zůstávají nadále v platnosti jako opatření obecné povahy až do okamžiku vydání aktualizovaného programu novým způsobem. Obecně platí, že by mělo dojít k aktualizaci programu alespoň každé 4 roky.⁷²

Ministerstvo životního prostředí návrh programu projedná s dotčenými orgány. Následně jej doručí veřejnou vyhláškou, která je vyvěšena jednak na úřední desce Ministerstva životního prostředí, jednak na úředních deskách obecních úřadů obcí⁷³, jejichž území se program týká. Poté může kdokoli, jehož zájmy by mohly být návrhem programu dotčeny, uplatnit u Ministerstva životního prostředí písemné připomínky. Ministerstvo je povinno se těmito připomínkami zabývat. Další možností, kdy je možné podat připomínky, je veřejné projednání návrhu programu. Programy zlepšování kvality ovzduší navíc podléhají procesu SEA⁷⁴, při kterém je veřejnosti ponechán široký prostor na vyjádření.⁷⁵

Samotný program zlepšování kvality ovzduší je poté vyhlášen ve Věstníku Ministerstva životního prostředí, což Ministerstvo oznámí veřejnou vyhláškou. Program, stejně jako předtím jeho návrh, musí být vyvěšen na příslušných úředních deskách. K nabytí jeho účinnosti dochází obvykle patnáctý den po dni vyvěšení. Ve výjimečných případech, kdy by hrozila značná újma veřejnému zájmu, může dojít k nabytí účinnosti dnem vyvěšení.⁷⁶

Program zlepšování kvality ovzduší může být přezkoumán v rámci správního soudnictví. Návrh na jeho přezkoumání může podat kdokoli, kdo tvrdí, že jím byl zkrácen na svých

⁷² Morávek, J., Tomášková, V., Bernard, M., Vícha, O.: Zákon o ochraně ovzduší. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 94-95

BEJČKOVÁ, P. Zákon o ochraně ovzduší: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-9-27]
TOMÁŠKOVÁ, V. Nový zákon v oblasti ochrany ovzduší. České právo životního prostředí 2/2012. s. 24-25
MRLINA, M., Jančářová, I. Programy zlepšování kvality ovzduší – právní forma v průběhu času. Časopis pro právní vědu a praxi. 4/2021. s. 779-799

⁷³ Návrh programu zlepšování kvality ovzduší musí být na zmíněných úředních deskách vyvěšen alespoň 15 dní.

⁷⁴ SEA (Strategic Environmental Assessment) = Posuzování vlivů koncepcí na životní prostředí podle § 10a násl. zákona č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí

⁷⁵ Morávek, J., Tomášková, V., Bernard, M., Vícha, O.: Zákon o ochraně ovzduší. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 95

BEJČKOVÁ, P. Zákon o ochraně ovzduší: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-10-4]

⁷⁶ Morávek, J., Tomášková, V., Bernard, M., Vícha, O.: Zákon o ochraně ovzduší. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 95

právech. Typicky si lze představit podání žaloby osobou, která v rámci svého podnikání provozuje zdroj znečištění a program zlepšování kvality ovzduší má na toto podnikání negativní vliv. Taktéž však mohou žalobu podat osoby, jimž opatření obsažená v programu budou připadat příliš benevolentní vůči znečišťovatelům a budou se cítit dotčeny ve svém právu na příznivé životní prostředí.⁷⁷ V zájmu toho, aby nedocházelo k zahlcování soudů, je zahájení řízení podmíněno zaplacením soudního poplatku. Podání musí obsahovat informace o tom, které záležitosti se týká, kdo jej činí, proti komu směřuje, co navrhuje, podpis podatele a datum. Dále musí obsahovat body, z kterých je patrné, z jakých důvodů považuje navrhovatel program za nezákonný. Soud zruší části programu, které jsou v rozporu se zákonem, byly vydány v nezákonným způsobem nebo došlo k překročení pravomocí Ministerstva životního prostředí.⁷⁸

4.3. Obsah programu zlepšování kvality ovzduší

Zmínku o obsahových náležitostech programu zlepšování kvality ovzduší najdeme v § 9 odst. 2 zákona č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší, který odkazuje na přílohu č. 5 tohoto zákona. Podle této přílohy musí program obsahovat 4 části, které jsou ještě dále rozděleny na detailnější okruhy. Jsou jimi základní informace, analýza situace, podrobnosti o opatřeních ke zlepšení kvality ovzduší a seznam relevantních dokumentů a dalších zdrojů informací.

4.3.1. Základní informace

Mezi základními informacemi v programech zlepšování kvality ovzduší se objevují zejména údaje geografické a demografické. Jelikož pocházím z jižních Čech, použiji pro dokreslení Programu zlepšování kvality ovzduší pro zónu Jihozápad, aktualizovaný v roce 2021. Zóna Jihozápad zahrnuje území Jihočeského a Plzeňského kraje. Jako první jsou uvedeny informace o rozloze, počtu obyvatel, hustotě zalidnění a administrativního členění zóny na okresy. Následuje základní zeměpisná charakteristika jednotlivých krajů, ze kterých se zóna skládá. Co se týče posuzování úrovně znečištění, podílejí se v této zóně na měření kvality ovzduší tři

⁷⁷ Například Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 12. 2017, sp. zn. 6 As 288/2016-146 nebo Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 15. 2. 2018, sp. zn. 4 As 250/2016-156

⁷⁸ Morávek, J., Tomášková, V., Bernard, M., Vicha, O.: Zákon o ochraně ovzduší. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 96

organizace: Český hydrometeorologický ústav, Statutární město Plzeň a Zdravotní ústav se sídlem v Ústí nad Labem.

V roce 2016 došlo v této zóně k překročení imisních limitů pouze na zhruba 3% území a ve všech těchto případech se jednalo o limity pro benzopyren. Jelikož se však jednalo zejména o území krajských a okresních měst, kde žije velká část obyvatelstva těchto krajů, bylo takto znečištěnému ovzduší vystaveno zhruba 41,5% obyvatel.⁷⁹

4.3.2. Analýza situace

V analytické části nalezneme nejprve hodnocení dodržování imisních limitů v předchozích letech. Pro ilustraci opět použiji program zlepšování kvality ovzduší pro zónu Jihozápad z roku 2021. V případě imisního limitu pro průměrnou roční koncentraci částic PM10 nedošlo v období let 2011-2016 k jeho překročení, ba dokonce hodnoty průměrných ročních koncentrací v oblasti Šumavy byly velmi dobré. Naopak hodnoty v okolí větších měst, jako jsou Plzeň, České Budějovice nebo Tábor, tak dobré nebyly, avšak stále s přehledem stačily k dodržení limitů. Co se týče čtyřadvacetihodinových koncentrací PM10, je za kalendářní rok povoleno 35 překročení limitu. K překračování tohoto limitu dochází vlivem vytápění domácností téměř výhradně v období mezi říjnem a dubnem, avšak v zóně Jihozápad k tomuto překročení došlo méněkrát, než je zákonem stanovený limit.⁸⁰

V letech 2011-2016 docházelo k měření hodnot benzopyrenu pouze na 3 měřicích stanicích (2 v Plzni a 1 v Českých Budějovicích). K překročení ročního imisního limitu došlo ve všech případech kromě roku 2012 na stanici Plzeň-Roudná. Oproti předchozímu období mezi lety 2007 a 2011 však došlo ke zlepšení naměřených hodnot. V roce 2016 se síť měřicích stanic v regionu začíná rozrůstat, avšak stále nejsou pokryty venkovské oblasti. Tuto skutečnost by bylo záhodno změnit, aby bylo možné analyzovat vliv lokálního vytápění domácností na znečištění ovzduší benzopyrenem.⁸¹

Součástí analytické části je také emisní inventura, která obsahuje údaje o zdrojích znečištění, hmotnosti znečišťujících látek vypuštěných do ovzduší nebo podílu jednotlivých zón či aglomerací na celkovém znečištění ovzduší České republiky. Obecně lze říci, že mezi nejvýznamnější zdroje znečištění ovzduší (nejen) v zóně Jihozápad patří silniční doprava,

⁷⁹ Program zlepšování kvality ovzduší pro zónu Jihozápad z roku 2021 s. 9-24

⁸⁰ Program zlepšování kvality ovzduší pro zónu Jihozápad z roku 2021 s. 26-38

⁸¹ Program zlepšování kvality ovzduší pro zónu Jihozápad z roku 2021 s. 41-45

veřejná energetika, zemědělství a vytápění domácností. Co se týče kvality ovzduší, patří zóna Jihozápad mezi oblasti s nejkvalitnějším ovzduším v rámci České republiky. Vzhledem k sousedství této zóny s Rakouskem a Německem má část znečišťujících látek původ v těchto zemích. Dále v této části najdeme informace o tom, jaké množství znečišťujících látek produkuje největší znečišťovatelé v oblasti či údaje o jednotlivých měřicích stanicích.⁸²

4.3.3. Opatření ke zlepšení kvality ovzduší

Program stručně zmiňuje nejdůležitější opatření přijatá na mezinárodní úrovni, kterými jsou Úmluva o dálkovém znečišťování ovzduší překračujícím hranice států z roku 1979 a protokoly, které jí v následujících letech doplnily, směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2008/50/ES ze dne 21. května 2008 o kvalitě venkovního ovzduší a čistším ovzduší pro Evropu, látek směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2016/2284 ze dne 14. prosince 2016 o snížení národních emisí některých látek znečišťujících ovzduší nebo směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2010/75/EU ze dne 24. listopadu 2010 o průmyslových emisích. Na národní úrovni je to zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší a jeho prováděcí předpisy, zákon č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci a o omezování znečištění, o integrovaném registru znečišťování, Přechodný národní plán ČR, usnesení vlády ČR ze dne 2. prosince 2015 č. 979 o Střednědobé strategii⁸³ nebo různé národní programy mající za cíl zlepšení kvality životního prostředí.⁸⁴

Program zlepšování kvality ovzduší pro zónu Jihozápad sám zavádí dvě opatření, která by měla vést ke zlepšení kvality ovzduší. Prvním takovým opatřením je kontrola plnění požadavků kladených na provozovatele spalovacích zdrojů. V praxi bude kontrolu provádět příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností, který bude prověřovat zejména kvalitu a druh spalovaného paliva, instalaci akumulací nádob či dodržování pokynů výrobce v souvislosti s instalací a provozem zdroje. Druhým zmíněným opatřením je zvýšení povědomí provozovatelů o vlivu spalování pevných paliv na kvalitu ovzduší, správné údržbě a obsluze spalovacích zdrojů a volbě správného paliva. Ke zvýšení povědomí má dojít prostřednictvím osvětových kampaní, které mají být organizovány obcemi a kraji, přičemž informace a rady by měli přednést topenáři, kominíci či osoby, které běžně provádějí kontroly kotlů.⁸⁵

⁸² Program zlepšování kvality ovzduší pro zónu Jihozápad z roku 2021 s. 46-114

⁸³ Zastřešující dokument pro Národní program snižování emisí ČR a programy zlepšování kvality ovzduší

⁸⁴ Program zlepšování kvality ovzduší pro zónu Jihozápad z roku 2021 s. 116-118

⁸⁵ Program zlepšování kvality ovzduší pro zónu Jihozápad z roku 2021 s. 128-134

5. Smogová situace

Zatímco Národní program snižování emisí a programy zlepšování kvality ovzduší přináší opatření, která se na kvalitě ovzduší projeví až v delším časovém období, existují i situace, kdy dochází k okamžitému extrémnímu znečištění ovzduší, které je třeba řešit ihned. Jedním z takových případů je smogová situace. Dochází k ní zejména během chladných dní, kdy jsou zhoršené rozptylové podmínky nebo naopak v horkých letních dnech. Zákon o ochraně ovzduší ji v § 10 charakterizuje jako stav mimořádně znečištěného ovzduší, při kterém úroveň znečištění oxidem siřičitým, oxidem dusičitým, částicemi PM10 nebo troposférickým ozonem překročí prahové hodnoty⁸⁶ uvedené v příloze č. 6 k tomuto zákonu.

Smogová situace je rizikem pro lidské zdraví a správné fungování ekosystémů. Ohroženými skupinami jsou především osoby s dlouhodobějšími dýchacími obtížemi, osoby se srdečními problémy, malé děti a staří lidé. V této situaci je proto nejen rizikovým skupinám osob doporučeno omezit pohyb venku, větrání a aktivity se zvýšenou frekvencí dýchání.⁸⁷

5.1. Vyhlášení smogové situace

Sledování kvality ovzduší s ohledem na vyhlášení smogové situace je podle zákona úkolem Ministerstva životního prostředí. Ve skutečnosti však toto ministerstvo takovou činnost nevykonává, jelikož ji na základě § 35 odst. 1 ve spojení s § 10 odst. 2 zákona o ochraně ovzduší převedlo na Český hydrometeorologický ústav.⁸⁸ V případě, že existuje hrozba vzniku smogové situace, Český hydrometeorologický ústav informuje provozovatele stacionárních zdrojů se zvláštními podmínkami provozu, dotčené krajské a obecní úřady a Českou inspekci životního prostředí. Ze strany Ministerstva životního prostředí taktéž dochází k informování veřejnosti prostřednictvím médií, která jsou povinna tyto informace na žádost bezplatně odvyšlat.⁸⁹

Podmínky vyhlášení smogové situace jsou nyní stanoveny přímo v zákoně o ochraně ovzduší, konkrétně v příloze č. 6.⁹⁰ K vyhlášení smogové situace Ministerstvem životního prostředí (v

⁸⁶ V případě oxidu dusičitého, oxidu siřičitého a částic PM10 rozlišujeme informativní a regulační prahové hodnoty, kdežto u troposférického ozonu rozlišujeme informativní a varovnou prahovou hodnotu.

⁸⁷ BEJČKOVÁ, P. Zákon o ochraně ovzduší: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-10-18]

⁸⁸ Na stránkách Českého hydrometeorologického ústavu (<https://www.chmi.cz/?tab=2#>) je možné najít mapu s aktuálními údaji o stavu znečištění ovzduší v jednotlivých lokalitách.

⁸⁹ Morávek, J., Tomášková, V., Bernard, M., Vícha, O.: Zákon o ochraně ovzduší. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 103

⁹⁰ Za účinnosti předchozího zákona o ochraně ovzduší z roku 2002 bylo v zákoně pouze odkazováno na prováděcí vyhlášku č. 553/2002 Sb.

současné době ve skutečnosti Českým hydrometeorologickým ústavem) dochází při překročení informativní prahové hodnoty pro oxid siřičitý, oxid dusičitý, částice PM10 a pro troposférický ozon. K překročení navíc musí dojít na území o rozloze alespoň 100 kilometrů čtverečních, aby se předešlo situacím, kdy bude smogová situace vyhlášena například pouze kvůli překročení informativní prahové hodnoty na měřicím zařízení poblíž frekventované dopravní tepny. Další podmínkou je naměření příslušných hodnot v několika po sobě jdoucích hodinách a zároveň se nepředpokládá, že by koncentrace znečišťujících látek díky meteorologickým podmínkám poklesly během 24 hodin pod úroveň informativní prahové hodnoty. Nutno podotknout, že podmínky vyhlášení smogové situace jsou poměrně složité, avšak při pečlivém pročetí přílohy č. 6 se domnívám, že je možné jim porozumět.⁹¹

Kromě informativních prahových hodnot zákon rozlišuje ještě regulační prahové hodnoty a varovné prahové hodnoty. K dosažení regulačních prahových hodnot musí koncentrace oxidu siřičitého a oxidu dusičitého dosáhnout dvojnásobku hodnot znamenajících dosažení informativní prahové hodnoty.⁹² V případě prahových částic PM10 se informativní a regulační prahová hodnota vztahuje na klouzavý dvanáctihodinový průměr hodinové koncentrace.⁹³ Při překročení regulační prahové hodnoty je tedy situace vážnější a přistoupí se k omezení provozu zdrojů znečišťování ovzduší s cílem zabránit dalšímu zhoršování stavu ovzduší. Jiná je situace u troposférického ozónu. Pokud dojde k překročení vyšší hodnoty v tomto případě, nedochází k žádné regulaci provozu zdrojů znečišťování, proto je zde tato hodnota označována jako varovná prahová nikoliv regulační prahová. Všechny prahové hodnoty byly stanoveny na základě doporučení Světové zdravotnické organizace (WHO).⁹⁴

5.2. Ukončení smogové situace

Ukončení smogové situace, stejně jako její vyhlášení, ohlašuje Český hydrometeorologický ústav na svých internetových stránkách a současně je veřejnost informována opět

⁹¹ Morávek, J., Tomášková, V., Bernard, M., Vícha, O.: Zákon o ochraně ovzduší. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 103-104

BEJČKOVÁ, P. Zákon o ochraně ovzduší: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-10-18]

⁹² Informativní prahová hodnota pro oxid siřičitý znamená průměrnou hodinovou koncentraci 250 $\mu\text{g}\cdot\text{m}^{-3}$ ve třech po sobě následujících hodinách, oproti tomu regulační prahová hodnota je vyjádřena průměrnou hodinovou koncentrací dvojnásobnou (500 $\mu\text{g}\cdot\text{m}^{-3}$ ve třech po sobě následujících hodinách). V případě oxidu dusičitého jsou hodnoty 200 $\mu\text{g}\cdot\text{m}^{-3}$ pro informativní prahovou hodnotu a 400 $\mu\text{g}\cdot\text{m}^{-3}$ pro regulační prahovou hodnotu.

⁹³ Informativní prahová hodnota pro PM10 činí 100 $\mu\text{g}\cdot\text{m}^{-3}$ a regulační prahová hodnota 150 $\mu\text{g}\cdot\text{m}^{-3}$.

⁹⁴ BEJČKOVÁ, P. Zákon o ochraně ovzduší: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-10-18] https://www.mzp.cz/cz/kvalita_ovzdusi_stav_ke_dni_22_10_2023

prostřednictvím médií. Konkrétní podmínky pro ukončení smogové situace jsou potom stanoveny v bodě 4 přílohy č. 6 zákona o ochraně ovzduší. Smogovou situaci je možné ukončit, pokud na žádné měřicí stanici v lokalitě o rozloze alespoň 100 kilometrů čtverečních nebyla v posledních dvanácti hodinách⁹⁵ překročena žádná prahová hodnota a zároveň se na základě meteorologických předpovědí v následujících 48 hodinách neočekává opakování podmínek znamenajících smogovou situaci.⁹⁶

5.3. Zvláštní podmínky provozu

Pro velké stacionární zdroje, které mají významný vliv na znečištění ovzduší v lokalitě, zákon o ochraně ovzduší předpokládá vypracování zvláštních podmínek provozu. Konkrétně se tak děje v ustanovení § 12 odst. 4 písm. g) tohoto zákona, podle kterého jsou zvláštní podmínky provozu jednou z náležitostí pro povolení provozu stacionárního zdroje. O tom, jaká bude konkrétní podoba těchto podmínek pro daného znečišťovatele rozhodne příslušný krajský úřad v rámci správního řízení. Povinnost dodržovat zvláštní podmínky provozu vzniká provozovateli stacionárního zdroje v okamžiku, kdy je vyhlášena smogová situace a byla překročena regulační prahová hodnota. O této skutečnosti musí Ministerstvo životního prostředí potažmo Český hydrometeorologický ústav provozovatele příslušných stacionárních zdrojů vhodným způsobem informovat.⁹⁷ V případě, že dojde k porušení zvláštních podmínek provozu, jedná se o přešůpek, za který hrozí provozovateli pokuta až 10 000 000 korun českých.⁹⁸

Jak jsem již zmínil výše, zvláštní podmínky provozu nemusí být stanoveny pro každý stacionární zdroj, nýbrž jen pro ten zdroj, který výrazně přispívá k úrovni znečištění v dané lokalitě. Krajský úřad se k těmto informacím obvykle dostane skrze programy zlepšování kvality ovzduší. Nejčastějšími opatřeními, která jsou v rámci zvláštních podmínek činěna najdeme omezení prašnosti ze skládek sypkých materiálů (paliv, stavebních materiálů, odpadu...) nebo stanovení přísnějších podmínek pro efektivitu elektrostatických odlučovačů.⁹⁹

⁹⁵ V případě vysoce příznivých meteorologických podmínek je možné tento interval zkrátit až na 3 hodiny.

⁹⁶ Morávek, J., Tomášková, V., Bernard, M., Vícha, O.: Zákon o ochraně ovzduší. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 105

⁹⁷ Zákon neurčuje konkrétní způsob informování.

⁹⁸ Morávek, J., Tomášková, V., Bernard, M., Vícha, O.: Zákon o ochraně ovzduší. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 106-107

BEJČKOVÁ, P. Zákon o ochraně ovzduší: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-10-18]

⁹⁹ Morávek, J., Tomášková, V., Bernard, M., Vícha, O.: Zákon o ochraně ovzduší. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 155

5.4. Regulační řád

Vydáním regulačního řádu může obec v případě smogové situace omezit silniční dopravu na svém území. Před samotným vydáním se jeví jako rozumné, aby si daná obec nechala zpracovat studii o vlivu dopravy na kvalitu ovzduší v obci. Pokud by se prokázalo, že silniční doprava kvalitu ovzduší v obci příliš neovlivňuje, postrádalo by vydání regulačního řádu smysl. V případě, že regulace silniční dopravy v obci může kvalitě ovzduší prospět, je třeba analyzovat případné objízdné trasy a vytvořit záchytná parkoviště na okraji obce. V případě větších měst je vhodné posílit spoje městské hromadné dopravy z okrajových částí do centra. Obzvláště v případě použití vozidel na alternativní pohon může toto opatření přispět ke zlepšení situace.¹⁰⁰

K vydání regulačního řádu dochází v přenesené působnosti formou nařízení obce. Obec je povinna o této skutečnosti informovat Ministerstvo životního prostředí, které naopak v případě zájmu poskytne obci odbornou pomoc při tvorbě konkrétní podoby regulačního řádu. Dále má obec povinnost informovat příslušný krajský úřad. Během účinnosti předchozí právní úpravy Ministerstvo životního prostředí vydávalo formou vyhlášky ústřední regulační řád a krajské úřady formou nařízení krajský regulační řád. Pomocí těchto regulačních řádů bylo možné omezit nejen silniční dopravu, nýbrž i provoz stacionárních zdrojů. To v současné době již možné není, jelikož k tomuto účelu dnes slouží zvláštní podmínky provozu.¹⁰¹

V případě, že dojde k porušení regulačního řádu, může být takové jednání posouzeno jako přestupek. Jelikož je regulační řád vydáván formou nařízení obce, jedná se o přestupek proti pořádku ve státní správě a územní samosprávě podle § 4 odst. 1 zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích. Osobě, která se dopustí takového přestupku hrozí pokuta až do výše 100 000 korun českých.¹⁰²

¹⁰⁰ Morávek, J., Tomášková, V., Bernard, M., Vícha, O.: Zákon o ochraně ovzduší. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 107

BEJČKOVÁ, P. Zákon o ochraně ovzduší: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-10-18]

¹⁰¹ Morávek, J., Tomášková, V., Bernard, M., Vícha, O.: Zákon o ochraně ovzduší. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 107-108

BEJČKOVÁ, P. Zákon o ochraně ovzduší: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-10-18]

¹⁰² BEJČKOVÁ, P. Zákon o ochraně ovzduší: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-10-18]

5.5. Smogové situace v letech 2020-2022

V roce 2020 nedošlo poprvé v historii fungování smogového a varovného regulačního systému¹⁰³ k vyhlášení žádné smogové situace. Největší podíl na tomto úspěchu nesou příznivé rozptylové podmínky podpořené používáním modernější technologií u zdrojů znečištění a dle mého názoru pravděpodobně také pandemie Covidu19 a s ní spojené omezení průmyslu a cestování. V následujícím roce 2021 došlo k vyhlášení jedné smogové situace. Jednalo se o smogovou situaci v aglomeraci Ostrava/Karviná/Frýdek-Místek vyhlášenou z důvodu překročení prahových hodnot pro částice PM10 v období od 27. 12. do 29. 12. Tato smogová situace trvala celkem 58 hodin. V daném roce také došlo k překročení informativní prahové hodnoty pro oxid siřičitý na měřicí stanici Lom v Ústeckém kraji, avšak jednalo se o pouhou jednu hodinu. V případě oxidu dusičitého a troposférického ozonu nedošlo k překročení prahových hodnot.¹⁰⁴

Rok 2022 byl, co se týče vyhlášených smogových situací, oproti předchozímu roku mírně horší, především rozlohou dotčeného území. Problémem bylo překračování prahových hodnot pro troposférický ozon. V aglomeraci Ostrava/Karviná/Frýdek-Místek se tak stalo ve dnech 22. a 23. 7., v aglomeraci Praha, zóně střední Čechy, Libereckém a Ústeckém kraji potom 5. 8. Dohromady se jednalo o 53 hodin. Koncentrace částic PM10 ke konci roku opět překračovaly informativní prahovou hodnotu v aglomeraci Ostrava/Karviná/Frýdek-Místek, avšak nedošlo ke splnění dalších podmínek pro vyhlášení smogové situace. Na měřicí stanici Lom došlo stejně jako v roce 2021 k překročení informativní prahové hodnoty pro oxid dusičitý. Opět se jednalo o jednu hodinu za celý rok. Koncentrace oxidu dusičitého se v roce 2022 držely pod prahovými hodnotami.¹⁰⁵

¹⁰³ Tento systém funguje od 80. let 20. století.

¹⁰⁴ https://www.chmi.cz/files/portal/docs/uoco/isko/grafroc/grafroc_CZ.html stav ke dni 23. 10. 2023

¹⁰⁵ https://www.chmi.cz/files/portal/docs/uoco/isko/grafroc/grafroc_CZ.html stav ke dni 23. 10. 2023

5.6. Informace při vzniku smogové situace

Krajský úřad a Ministerstvo životního prostředí¹⁰⁶ mají v případě překročení prahových hodnot povinnost informovat o této skutečnosti veřejnost podle § 30 odst. 2 zákona o ochraně ovzduší. Veřejnost musí být dále informována o účincích znečištěného ovzduší na lidské zdraví, ekosystémy a vegetaci. Rozsah specifikovaných informací stanovuje vyhláška č. 330/2012 Sb., o způsobu posuzování a vyhodnocení úrovně znečištění, rozsahu informování veřejnosti o úrovni znečištění a při smogových situacích. Provozovatelé rozhlasového a televizního vysílání jsou poté povinni bezplatně a v nezměněném obsahu informace odvysílat.¹⁰⁷

Ve zmíněné vyhlášce nalezneme v § 5 odst. 1 informace poskytované Ministerstvem životního prostředí a v § 5 odst. 2 informace, které poskytuje příslušný krajský úřad. Ministerstvo tedy poskytuje veřejnosti například informace o překročení prahových hodnot, oblasti výskytu smogové situace nebo předpovědi pro následující období (zejména ohledně předpokládané změny úrovně znečištění). Krajské úřady předávají veřejnosti informace podle § 5 odst.1 na základě podkladů od ministerstva, dále pak veřejnost informují o výčtu zdrojů znečištění se zvláštními podmínkami provozu a doporučených opatřeních v rámci dopravy a menších stacionárních zdrojů.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Ministerstvo životního prostředí může tuto povinnost přenést na osobu jím zřízenou (v tomto případě ČHMÚ), což také učinilo.

¹⁰⁷ Morávek, J., Tomášková, V., Bernard, M., Vícha, O.: Zákon o ochraně ovzduší. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 338-339

¹⁰⁸ Například o vhodnosti omezení spalování suchých rostlinných materiálů v tomto období.

6. Nízkoemisní zóny

6.1. Charakteristika nízkoemisní zóny

Nízkoemisní zóna je území, do kterého je povolen vjezd pouze vybraným motorovým vozidlům, v závislosti na jejich ekologické náročnosti. Do 1. 1. 2017 ji bylo možné vyhlásit pouze v oblastech, kde docházelo k překračování imisních limitů, v lázeňských oblastech a ve zvláště chráněných územích. Nyní již toto omezení neplatí a zónu je možné vyhlásit taktéž z důvodu prevence znečištění, prašnosti a hluku. Jedinou podmínkou zůstává existence objízdne trasy po komunikaci stejné nebo vyšší třídy vedoucí mimo zastavěné území. Účelem této podmínky je zamezení přenosu problému se znečištěním do jiných částí obce či do jiných obcí. Zóna může být vyhlášena buď pro celé území obce nebo pro jeho část. Přínos zóny spočívá v omezení či úplném zamezení vjezdu některých ekologicky náročnějších vozidel na toto území.¹⁰⁹

Nízkoemisní zóny byly zavedeny v mnoha městech především západní Evropy. Jako příklad můžeme uvést Londýn, Milán, Amsterdam a velké množství německých měst. Na úrovni Evropské unie však momentálně neexistuje jednotná právní úprava této problematiky. Ačkoliv v České republice zatím nebyla žádná nízkoemisní zóna zavedena, česká právní úprava je inspirována tou německou. Do budoucna se počítá s tím, že do českých nízkoemisních zón budou oprávněni vjet i řidiči s německými emisními plaketami, a naopak do německých nízkoemisních zón řidiči s emisními plaketami vydanými v České republice. Nutno dodat, že obě plakety vypadají velmi podobně.¹¹⁰

6.2. Podmínky vjezdu do nízkoemisní zóny

Do nízkoemisní zóny je možné vjet motorovým vozidlem, které je označeno příslušnou emisní plaketou. Plakety jsou barevně odlišeny podle toho, do jaké emisní kategorie dané vozidlo spadá. Podrobnější úpravu nalezneme v příloze č. 1 nařízení vlády č. 56/2013 Sb., o stanovení pravidel pro zařazení silničních motorových vozidel do emisních kategorií a o emisních plaketách. U vozidel s dieslovým motorem rozlišujeme 4 emisní kategorie. První kategorie není označena žádnou emisní plaketou a zahrnuje především vozidla vyrobená před

¹⁰⁹ BEJČKOVÁ, P. Zákon o ochraně ovzduší: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-10-25]

JANČÁŘOVÁ, Ilona a kol. *Právo životního prostředí: zvláštní část*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 47

¹¹⁰ BEJČKOVÁ, P. Zákon o ochraně ovzduší: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-10-25]

rokem 1997, tedy ta jejichž provoz znamená pro životní prostředí největší zátěž. Následují kategorie EURO2 (červená plaketa) a EURO3 (žlutá plaketa). Nejekologičtější vozidla jsou označena zelenou emisní plaketou a ve většině případů se jedná o vozidla vyrobená v roce 2006 a později. V případě vozidel s benzínovými motory rozlišujeme pouze 2 kategorie. Nárok na plaketu nemají ekologicky škodlivější vozidla vyrobená většinou před rokem 1993, zatímco vozidla vyrobená v tomto roce a později ve většině případů splňují parametry pro udělení zelené emisní plakety. Výrobu plaket zajišťuje Státní fond životního prostředí.¹¹¹

Rozhodnutí o tom, která vozidla mohou do nízkoemisní zóny vjet, záleží na dané obci. Například v Německu byl na začátku fungování nízkoemisních zón vjezd povolen vozidlům se zelenou, žlutou i červenou plaketou. V průběhu let došlo k postupnému zpřísnění podmínek a v současné době mohou do německých nízkoemisních zón až na jednu výjimku v Bavorsku vjíždět pouze vozidla se zelenou emisní plaketou.¹¹² Vzhledem k faktu, že nárok na zelenou plaketu mají téměř všechna vozidla vyrobená po roce 2006 je možné konstatovat, že podmínky pro vjezd do nízkoemisní zóny splňuje drtivá většina automobilů používaných v současnosti v běžném provozu. Z vlastní zkušenosti vím, že i němečtí policisté byli v minulosti více zaměřeni na kontrolu přítomnosti emisní plakety na čelním skle vozidla, avšak v současné době se jeví jako jejich prioritou kontrola dodržování nejvyšší povolené rychlosti v zónách zatížených nadměrnou hlukovou zátěží. Výhledově se ovšem předpokládá další zpřísnění podmínek ke vjezdu do nízkoemisní zóny například v Mnichově.¹¹³

Plošnou výjimkou ze zákazu vjezdu do nízkoemisní zóny disponují vozidla uvedená v příloze č. 8 zákona o ochraně ovzduší. Jedná se například o vozidla integrovaného záchranného systému, vozidla přepravující osoby zdravotně postižené, historická vozidla, vojenská vozidla Armády České republiky a NATO, vozidla veřejné hromadné dopravy nebo vozidla k přepravě komunálního odpadu. Tato vozidla musí být samozřejmě vhodným způsobem označena. Dále může obec pomocí opatření obecné povahy stanovit individuální výjimky pro vozidla, která jsou provozována občany s trvalým nebo přechodným pobytem uvnitř zóny (rezidenty) a jejich vozidla by jinak nespĺňovala podmínky pro vjezd.¹¹⁴

¹¹¹ BEJČKOVÁ, P. Zákon o ochraně ovzduší: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-10-29]

¹¹² https://www.denik.cz/ze_sveta/nemecko-zprisuje-pravidla-nizkoemisnich-zon-i-pro-ridice-z-cech-20130101.html stav ke dni 29. 10. 2023

¹¹³ <https://urbanaccessregulations.eu/countries-mainmenu-147/germany-mainmenu-61/munchen> stav k 1. 11. 2023

¹¹⁴ BEJČKOVÁ, P. Zákon o ochraně ovzduší: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-10-29]

KŘEČKOVÁ, M. Nízkoemisní zóny jako nový nástroj zlepšení kvality ovzduší. České právo životního prostředí 2/2012. s. 74

Na rozdíl od obecných zákonných výjimek je třeba o individuální výjimku zažádat. O jejím udělení rozhoduje obecní úřad ve správním řízení. Pro udělení výjimky musí žadatel prokázat závažný důvod, kterým může být nemoc žadatele, pracovní doba žadatele, kvůli které se nemůže přepravovat jiným způsobem, podnikání žadatele v oblasti nízkoemisní zóny nebo potřeba přepravy věcí na společenskou událost konanou na území nízkoemisní zóny. Na udělení výjimky není právní nárok ani v případě, že žadatel splňuje některou z výše uvedených podmínek. Pokud je žádost úspěšná, držitel výjimky je povinen vozidlo stanoveným způsobem označit tak, aby bylo v provozu snadno identifikovatelné.¹¹⁵

6.3. Vyhlášení nízkoemisní zóny

Nízkoemisní zóna se zřizuje prostřednictvím opatření obecné povahy vydaným v přenesené působnosti radou obce. V tomto opatření obecné povahy se vymezí území nízkoemisní zóny,¹¹⁶ emisní kategorie vozidel s povoleným vjezdem do zóny a způsob označení vozidla, které nespĺňuje podmínky vjezdu do zóny, avšak vjezd je mu umožněn na základě některé z výjimek. Opatření obecné povahy může nabýt účinnosti nejdříve 12 měsíců po jeho oznámení veřejnou vyhláškou. Povinností obce je též informování Ministerstva životního prostředí o přijetí opatření obecné povahy, a to do jednoho měsíce od jeho oznámení veřejnou vyhláškou. K informování ministerstva dochází z důvodu vedení evidence nízkoemisních zón na území České republiky.¹¹⁷

Poté je nutné nainstalovat příslušné dopravní značení, zejména v místech, kde se nachází začátek a konec nízkoemisní zóny. Na začátku nízkoemisní zóny musí být také vymezeno, kterým emisním kategoriím je vjezd povolen. Vozidla navíc musí mít v pravém dolním rohu na vnitřní straně čelního skla umístěnou příslušnou emisní plaketu.¹¹⁸ Skutečnost, že vozidlo spadá do konkrétní emisní třídy případně řidič prokáže předložením technického průkazu. Kontrola provozu v nízkoemisní zóně je v kompetenci Policie České republiky. Pokud do zóny vjede vozidlo bez emisní plakety a zároveň se nejedná o držitele žádné z výjimek, jedná se o dopravní přeštep.¹¹⁹

¹¹⁵ BEJČKOVÁ, P. Zákon o ochraně ovzduší: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-10-29]

¹¹⁶ Ideálně seznamem ulic a znázorněním nízkoemisní zóny v mapě.

¹¹⁷ BEJČKOVÁ, P. Zákon o ochraně ovzduší: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-10-29]

¹¹⁸ V případě vozidel, která nedisponují čelním sklem postačí, pokud má řidič emisní plaketu u sebe.

¹¹⁹ Morávek, J., Tomášková, V., Bernard, M., Vícha, O.: Zákon o ochraně ovzduší. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 168-170

BEJČKOVÁ, P. Zákon o ochraně ovzduší: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-10-29]

6.4. Emisní plakety

Za výrobu emisních plaket je odpovědný Státní fond životního prostředí. Samotný prodej plaket svěřuje zákon Ministerstvu životního prostředí a obcím s rozšířenou působností.¹²⁰ Provozovatel vozidla má nárok na vydání plakety po předložení osvědčení o registraci vozidla. Podle technických parametrů vozidla uvedených v osvědčení bude vozidlu přidělen konkrétní typ emisní plakety. Jelikož účelem nízkoemisních zón není odrazení řidičů od vjezdu do nich, cena emisních plaket není nijak vysoká a má pouze pokrýt náklady spojené s její výrobou a prodejem. Zákon o ochraně ovzduší stanoví, že její cena nesmí přesáhnout 200 korun českých a nařízení vlády č. 56/2013 Sb. v § 5 odst. 1 stanovilo cenu 80 korun českých. Polovina z této částky náležela Státnímu fondu životního prostředí na náklady spojené s výrobou plakety, druhou polovinu obdržel distributor plakety.¹²¹

Ačkoliv to zákon o ochraně ovzduší výslovně nestanovuje, podle § 5 odst. 3 nařízení vlády č. 280/2020 Sb. má distributor plaket povinnost vést evidenci jím vydaných plaket. Do této evidence se zaznamenává sérii a číslo emisní plakety, emisní kategorie, státní poznávací značka vozidla, pro které byla plaketa vydána, datum vydání a označení subjektu, který plaketu vydal.¹²²

Nařízení vlády č. 280/2020 Sb. nahradilo s účinností od 1. července 2020 nařízení vlády č. 56/2013 Sb. Shodou okolností mají obě tato nařízení stejný název (o stanovení pravidel pro zařazení silničních motorových vozidel do emisních kategorií a o emisních plaketách). Obsah obou nařízení je celkem podobný. Nejzásadnějšími rozdíly jsou stanovení nových emisních kategorií vozidel a změna ceny emisní plakety z 80 na 90 korun českých. V souvislosti s technickým pokrokem ve vývoji silničních vozidel a současnému zvyšujícímu se společenskému tlaku na ochranu životního prostředí došlo k zavedení nových emisních kategorií vozidel.

U vozidel s dieselovým motorem spočívá změna v zavedení nových emisních kategoriích EURO 5 a EURO 6. Do kategorie EURO 5 patří dieselová vozidla uvedená do provozu zhruba mezi lety 2010 a 2015, zatímco do kategorie EURO 6 vozidla uvedená do provozu v roce 2015

¹²⁰ Obce s rozšířenou působností jsou tímto úkolem pověřeny z důvodu snazší dostupnosti emisních plaket v případě, že v České republice dojde k vyhlášení nízkoemisní zóny.

¹²¹ BEJČKOVÁ, P. Zákon o ochraně ovzduší: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-10-29] Morávek, J., Tomášková, V., Bernard, M., Vícha, O.: Zákon o ochraně ovzduší. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 171-172

¹²² Morávek, J., Tomášková, V., Bernard, M., Vícha, O.: Zákon o ochraně ovzduší. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013 s. 173

a později. V případě vozidel s benzínovými motory, jejichž provoz je k životnímu prostředí obecně šetrnější než provoz vozidel používajících jako palivo motorovou naftu, došlo k podobné změně. Dle mého názoru je však tato změna nesrovnatelně mírnější vzhledem k faktu, že jsou do emisní kategorie 5 řazena vozidla s benzínovým motorem uvedená na trh zhruba mezi lety 1997 a 2000 a do emisní kategorie 6 vozidla vyrobená v roce 2001 a později. Vzhledem k průměrnému stáří vozového parku v České republice pohybujícího se kolem patnácti let bude stejně drtivá většina osobních automobilů s benzínovým motorem řazena do emisní kategorie 6. Nově byla vytvořena emisní kategorie E, do které spadají vozidla používající jako palivo elektrickou energii či vodík. Se vznikem nových emisních kategorií došlo i ke vzniku nových emisních plaket. Kromě plaket zmíněných v kapitole 6.2 tedy nově existuje modrá plaketa pro emisní kategorii 5, fialová plaketa pro emisní kategorii 6 a bílá plaketa pro emisní kategorii E.

6.5. Nízkoemisní zóny v České republice

V České republice nebyla doposud zavedena žádná nízkoemisní zóna. V minulosti však již představitelé některých obcí deklarovali, že její zavedení zvažují.

6.5.1. Hlavní město Praha

V Praze se o zavedení nízkoemisní zóny v širším centru města uvažovalo již v roce 2013. Žádná z koalic doposud vládnoucích Hlavnímu městu však tento projekt v praxi nerealizovala. Problémem jsou mimo jiné nedostavěné městské okruhy (vnitřní i vnější), což znamená nesplnění podmínky vhodné objízdné trasy. V posledních letech se spíše spekuluje o zpoplatnění vjezdu do některých ulic v historickém centru. Podle tehdejšího náměstka primátora Petra Hlubučka by se poplatek pohyboval v řádu desetikorun za jeden den, přičemž řidiči elektromobilů by od jeho platby byli osvobozeni. Kontrola jeho zaplacení u vozidel projíždějících zpoplatněnými komunikacemi by byla vykonávána pomocí kamer. Podle ředitele odboru prostředí Magistrátu hlavního města Prahy Štěpána Kyjovského by byly výnosy

z mýtného použity na podporu čisté mobility. Aby k zavedení výběru mýtného v centru Prahy mohlo dojít, muselo by nejdříve dojít ke změně zákona.¹²³

6.5.2. Brno

Také v Brně se v minulosti uvažovalo o zavedení nízkoemisní zóny. V roce 2017 se například uvažovalo o vícero možných variantách. Nejmírnější variantou bylo zamezení vjezdu vozidlům vyrobeným před rokem 2001, naopak nejpřísnější varianta by bývala zamezila vjezd vozidlům vyrobeným před rokem 2006. Stejně jako v Praze, i v Brně existuje problém s objízdou trasou, jelikož stále nedošlo k dokončení všech částí městského okruhu. Podle některých názorů nebude vytvoření nízkoemisní zóny v Brně potřeba, jelikož se problém dostavbou městského okruhu vyřeší sám díky přesunutí velké části vozidel z centra města právě na tento okruh.¹²⁴

6.5.3. Klimkovice

Klimkovice jsou malé lázeňské městečko poblíž Ostravy. I zde v minulosti uvažovali o zřízení nízkoemisní zóny zejména z důvodu průjezdu velkého množství kamionů skrz obec, kterým se vyhýbaly nedaleké zpoplatněné dálnici D1. Poté ale přišly komunální volby a lidé tehdejšímu zastupitelstvu vyčítali, že řeší vytvoření nízkoemisní zóny, kdežto palčivější problémy v obci zůstávají nevyřešeny. Stejně jako v ostatních obcích, které původně o vytvoření nízkoemisní zóny na svém území uvažovaly, tedy k její realizaci nedošlo.¹²⁵

¹²³ <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/1115701-praha-planuje-v-roce-2015-zavest-nizkoemisni-zony> stav ke dni 3. 11. 2023

<https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/2914322-nizkoemisni-zony-nebudou-praha-ale-zvazuje-myto-chce-o-tom-jednat-s-ministerstvem> stav ke dni 3. 11. 2023

¹²⁴ https://www.idnes.cz/brno/zpravy/nizkoemisni-zony-brno-smog-cistsi-ovzduasi.A171118_365169_brno-zpravy_dh stav ke dni 5. 11. 2023

<https://www.denik.cz/regiony/nizkoemisni-zony-v-brne-je-zavedou-az-po-okruhu-20190729.html> stav ke dni 5. 11. 2023

¹²⁵ https://www.idnes.cz/ostava/zpravy/klimkovice-nizkoemisni-zonu-nevyhlasily-obcany-vice-tizi-stav-chodniku.A150513_2162033_ostava-zpravy_jog stav ke dni 5. 11. 2023

7. Závěr

V obecné kapitole o ochraně ovzduší jsem nejprve vymezil základní pojmy jako životní prostředí, základní složky životního prostředí, trvale udržitelný rozvoj, ovzduší nebo zdroje znečišťování. První právní předpisy týkající se ochrany ovzduší se na našem území objevují v 50. letech minulého století jako součást hygienického a zdravotnického práva. Od té doby do současnosti se v rámci ochrany ovzduší mnohé změnilo, k největším změnám však došlo společenských změnách v roce 1989 díky vlivu názorových proudů ze Západu, kde ochrana životního prostředí byla tradičně silné téma. Velká část právních závazků týkajících se ochrany ovzduší vychází rovněž z mezinárodního práva veřejného a evropského práva. Hlavními důvody, proč k ochraně ovzduší dochází, jsou ochrana lidského zdraví a ochrana ekosystémů. Znečištěné ovzduší totiž u člověka způsobuje nejčastěji karcinogenní onemocnění, srdeční a cévní problémy nebo zejména u mužů neplodnost. Stát se proto snaží různými způsoby docílit alespoň snížení koncentrací škodlivých látek v ovzduší. Zdroje znečišťování ovzduší dělíme na mobilní a stacionární. Zjednodušeně lze říci, že jako mobilní jsou označovány ty, které se při své činnosti pohybují (automobil). Oproti tomu stacionární zdroje se nachází stále na tom samém místě (kotel na tuhá paliva). Na závěr úvodní kapitoly jsem vymezil dvě témata mající také souvislost s vypouštěním škodlivých látek do ovzduší. První problémem je poškozování ozonové vrstvy Země, které je způsobeno látkami označovanými jako freony či halony. V současné době se ale zdá, že díky upuštění od používání těchto látek došlo ke zlepšení situace, což znamená zmenšení plochy ozonových děr. Druhým aktuálním problémem je globální oteplování, tedy dlouhodobé zvyšování průměrné teploty na Zemi. K tomuto jevu dochází díky vypouštěním skleníkových plynů do atmosféry, čímž dochází k jejímu oteplování. Klimatické změny jsou v současné době velkým společenským i politickým tématem.

Kapitola číslo 3 je zaměřena na Národní program snižování emisí České republiky. Povinnost zpracovat takový program má svůj původ v právu Evropské unie. Tuto povinnost má každý členský stát Evropské unie od roku 2002. Vzhledem k pozdějšímu přistoupení České republiky došlo k přijetí prvního Národního programu snižování emisí u nás až v roce 2007. Podstatné náležitosti tohoto programu pak nalezneme v § 8 zákona o ochraně ovzduší. Během psaní této části práce jsem mimo jiné vycházel z Národního programu aktualizovaného v roce 2019. Klíčovým rokem pro porovnávání jednotlivých ukazatelů je rok 2005 díky aktualizaci Göteborgského protokolu. V analytické části najdeme vývoj mnoha pro stav ovzduší významných činností jako jsou doprava, zemědělství, energetika nebo lokální vytápění

domácností v uplynulých letech. Konkrétně například v dopravě momentálně probíhá snaha o přeměnu vozového parku na vozidla s alternativními pohony, čímž jistě poklesne množství emisí výfukových plynů z dopravy. Otázkou je, o kolik se zvýší počet škodlivin vyprodukovaných při výrobě baterií do těchto modernějších vozidel. Požadavky na snižování emisí vybraných škodlivých látek se neustále zpřísnují. V případě některých látek Česká republika limit hravě splní, v případě jiných (zejména amoniaku) je nutné přijmout do budoucna další opatření, protože jinak by hrozilo nedodržení závazku.

Další kapitola se věnuje programům zlepšování kvality ovzduší. Jejich hlavním cílem původně bylo pomoci dosáhnout splnění imisních limitů. Vzhledem ke krátké době pro realizaci opatření a skutečnosti, že tyto programy nemůžou mít vliv na některé znečišťující činnosti, k naplnění cíle nedošlo, což nakonec vedlo až k řízení před Evropskou komisí. V současné době jsou programy zlepšování kvality ovzduší vydávány Ministerstvem životního prostředí po konzultaci s dotčenými krajskými a obecními úřady. Povinnost zpracovat program pro danou zónu či aglomeraci vzniká až v případě, že v dané lokalitě dojde k překročení imisního limitu. Ve skutečnosti však již k překročení došlo na území všech zón či aglomerací, proto jednotlivé programy zlepšování kvality ovzduší dohromady pokrývají celé území České republiky. Základními obsahovými náležitostmi jsou základní informace, analýza situace, podrobnosti o opatřeních ke zlepšení kvality ovzduší a seznam relevantních dokumentů a dalších zdrojů informací. Pro uvedení konkrétních příkladů a lepší pochopení dané problematiky jsem použil Program zlepšování kvality ovzduší v zóně Jihozápad pro rok 2021.

V páté kapitole jsem zanalyzoval smogovou situaci. Jedná se o stav mimořádně znečištěného ovzduší vlivem oxidu siřičitého, oxidu dusičitého, částic PM10 nebo troposférického ozonu. Dále jsem se zabýval otázkami, v jakém případě dochází k vyhlášení smogové situace a kdy naopak k jejímu ukončení. Klíčové jsou v těchto otázkách rozptylové podmínky a očekávaný vývoj počasí v nejbližších hodinách. Během smogové situace se také liší omezení pro velké stacionární zdroje znečišťování na jedné straně a omezení pro provoz dopravních prostředků na straně druhé. V případě vzniku jsou orgány veřejné moci povinny informovat o této skutečnosti veřejnost. Na závěr této kapitoly byl rozebrán výskyt smogových situací na území České republiky v předchozích letech (2020-2022) a musím konstatovat, že situace je poměrně příznivá.

Tématem poslední kapitoly jsou nízkoemisní zóny. Nejprve jsem stručně charakterizoval pojem nízkoemisní zóna a uvedl podmínky vjezdu do ní v současnosti i v minulosti. V některých případech do zóny může legálně vjet i vozidlo nesplňující dané podmínky, což jsem

v práci také zanalyzoval. Pro zajímavost jsem zmínil i některá zahraniční města, kde již nízkoemisní zóny fungují. Nedílnou součástí problematiky nízkoemisních zón jsou emisní plakety. Jedná se o kulaté samolepky označující emisní třídu vozidla. Údaje o tom, jaká je jejich cena a kde se dají pořídit čtenář v práci také nalezne. Na závěr této kapitoly jsem se zaměřil na nízkoemisní zóny v České republice. Asi nikoho nepřekvapím tvrzením, že zde prozatím nebyla vyhlášena žádná. V minulosti k jejímu vyhlášení ale nebylo v několika případech příliš daleko.

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

DAMOHORSKÝ, M. a kol. Právo životního prostředí. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-338-7

JANČÁŘOVÁ, Ilona a kol. Právo životního prostředí: obecná část. Brno: Masarykova univerzita, 2016. ISBN 978-80-210-8366-0

JANČÁŘOVÁ, Ilona a kol. Právo životního prostředí: zvláštní část. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-8041-6

DVOŘÁK, L. Historie legislativy na ochranu ovzduší na území ČR. České právo životního prostředí 2/2012. ISSN 1213-5542

MORÁVEK, J., TOMÁŠKOVÁ, V., BERNARD, M., VÍCHA, O.: Zákon o ochraně ovzduší. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 9788074004773

TUHÁČEK, Miloš a JELÍNKOVÁ, Jitka. Právo životního prostředí: praktický průvodce. První vydání. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5464-2

ŘÍMANOVÁ, Dana. Zákon o ochraně ovzduší včetně prováděcích předpisů s výkladem. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Polygon, 2004. ISBN 80-7273-104-1

TOMÁŠKOVÁ, V. Nový zákon v oblasti ochrany ovzduší. České právo životního prostředí 2/2012. ISSN 1213-5542

MRLINA, M., Jančářová, I. Programy zlepšování kvality ovzduší – právní forma v průběhu času. Časopis pro právní vědu a praxi. 4/2021. ISSN 1210-9126

KŘEČKOVÁ, M. Nízkoemisní zóny jako nový nástroj zlepšení kvality ovzduší. České právo životního prostředí 2/2012. ISSN 1213-5542

Seznam internetových zdrojů

Po 17. listopadu se neřešily jen problémy ekonomiky a politiky, připomíná historik [online]. 17. 11. 2021 [cit. 21. 2. 2023]. Dostupné z https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/historie/vyvoj-po-listopadu-1989-ekologie-ekonomika-politika_2111171302_ern

BEJČKOVÁ, P. Zákon o ochraně ovzduší: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-911-4

Ozonová díra se začíná zmenšovat. Experti mají důkazy, pomáhá méně chlóru v ovzduší [online]. 1. 7. 2016 [cit. 9. 3. 2023]. Dostupné z <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/ozonova-dira-se-podle-vedcu-po-letech-zvetsovani-zacina-zace/r~d0438c323f5611e6888a0025900fea04/>

Německo zpřísňuje pravidla nízkoemisních zón, i pro řidiče z Čech [online]. 1. 1. 2013 [cit. 29. 10. 2023]. Dostupné z https://www.denik.cz/ze_sveta/nemecko-zprisnuje-pravidla-nizkoemisnich-zon-i-pro-ridice-z-cech-20130101.html

Praha plánuje v roce 2015 zavést nízkoemisní zóny [online]. 22. 2. 2013 [cit. 3. 11. 2023]. Dostupné z <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/1115701-praha-planuje-v-roce-2015-zavest-nizkoemisni-zony>

Nízkoemisní zóny nebudou, Praha ale zvažuje mýto. Chce o tom jednat s ministerstvem dopravy [online]. 3. 9. 2019 [cit. 3. 11. 2023]. Dostupné z <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/2914322-nizkoemisni-zony-nebudou-praha-ale-zvazuje-myto-chce-o-tom-jednat-s-ministerstvem>

Brno zvažuje nízkoemisní zóny, mohly by začít platit už za pět let [online]. 21. 11. 2017 [cit. 5. 11. 2023]. Dostupné z https://www.idnes.cz/brno/zpravy/nizkoemisni-zony-brno-smog-cistsi-ovzdusi.A171118_365169_brno-zpravy_dh

Nízkoemisní zóny? V Brně je zavedou až po okruhu [online]. 29. 7. 2019 [cit. 5. 11. 2023]. Dostupné z <https://www.denik.cz/regiony/nizkoemisni-zony-v-brne-je-zavedou-az-po-okruhu-20190729.html>

Klimkovice nízkoemisní zónu nevyhlásily, občany více tíží stav chodníků [online]. 13. 5. 2015 [cit. 5. 11. 2023]. Dostupné z https://www.idnes.cz/ostava/zpravy/klimkovice-nizkoemisni-zonu-nevyhlasily-obcany-vice-tizi-stav-chodniku.A150513_2162033_ostava-zpravy_jog

Seznam použitých právních předpisů

Zákony

Zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší

Zákon č. 86/2002 Sb., o ochraně ovzduší

Zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích

Zákon č. 17/1992 Sb. o životním prostředí

Zákon č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád

Zákon č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci

Zákon č. 73/2012 Sb., o látkách, které poškozují ozónovou vrstvu, a o fluorovaných skleníkových plynech

Zákon č. 4/1952 Sb., o hygienické a protiepidemické péči

Zákon č. 35/1967 Sb., o opatřeních proti znečištění ovzduší

Zákon č. 309/1991 Sb., o ochraně ovzduší před znečišťujícími látkami

Evropské a mezinárodní právní předpisy

Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2008/50/ES o kvalitě vnějšího ovzduší a čistším ovzduší pro Evropu

Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2010/75/EU o průmyslových emisích

Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2016/2284 o snížení národních emisí některých látek znečišťujících ovzduší

Směrnice Rady Evropské unie č.96/62/ES o posuzování a řízení kvality vnějšího ovzduší

Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2001/81/ES o národních emisních stropích pro některé látky znečišťující ovzduší

Úmluva o dálkovém znečišťování ovzduší překračujícím hranice států (1979) + protokoly, které ji doplňují

Podzákoné právní předpisy

Nařízení vlády č. 56/2013, o stanovení pravidel pro zařazení silničních motorových vozidel do emisních kategorií a o emisních plaketách

Nařízení vlády č. 280/2020 Sb., o stanovení pravidel pro zařazení silničních motorových vozidel do emisních kategorií a o emisních plaketách

Nařízení vlády č. 189/2018 Sb., o kritériích udržitelnosti biopaliv a snižování emisí skleníkových plynů z pohonných hmot

Vyhláška Ministerstva životního prostředí č. 330/2012 Sb., o způsobu posuzování a vyhodnocení úrovně znečištění, rozsahu informování veřejnosti o úrovni znečištění a při smogových situacích

Vyhláška Ministerstva životního prostředí č. 415/2012 Sb., o přípustné úrovni znečišťování a jejím zjišťování (tzv. emisní vyhláška)

Vyhláška Ministerstva životního prostředí č. 312/2012 Sb., o stanovení požadavků na kvalitu paliv používaných pro vnitrozemská a námořní plavidla z hlediska ochrany ovzduší

Seznam použité judikatury

Nález Ústavního soudu ze dne 18. 7. 2017, sp. zn. Pl.ÚS 2/17

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 12. 2017, sp. zn. 6 As 288/2016-146

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 15. 2. 2018, sp. zn. 4 As 250/2016-156

Seznam ostatních zdrojů

Důvodová zpráva k zákonu č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší

https://environment.ec.europa.eu/topics/air_en stav k 23. 2. 2023

https://www.mzp.cz/cz/strategicke_dokumenty#narodni_program stav ke dni 24. 5. 2023

Národní program snižování emisí ČR (aktualizace z roku 2019)

Program zlepšování kvality ovzduší pro zónu Jihozápad z roku 2021

Internetové stránky Českého hydrometeorologického ústavu dostupné z

<https://www.chmi.cz/?tab=2#>

Informace o kvalitě ovzduší na internetových stránkách Ministerstva životního prostředí dostupné z https://www.mzp.cz/cz/kvalita_ovzdusi

Záznamy o smogových situacích v uplynulých letech dostupné z

https://www.chmi.cz/files/portal/docs/uoco/isko/grafroc/grafroc_CZ.html

Informace o nízkoemisních zónách ve Spolkové republice Německo dostupné z

<https://urbanaccessregulations.eu/countries-mainmenu-147/germany-mainmenu-61/>

Abstrakt

Právní úprava zvláštních nástrojů ochrany ovzduší

Tématem této diplomové práce jsou zvláštní nástroje ochrany ovzduší.

V první kapitole se autor věnuje ochraně ovzduší z obecnějšího hlediska. Nejprve zařazuje právní úpravu ochrany ovzduší do systému českého práva a poté zmiňuje historii této právní úpravy na českém území. Tato historie sahá zhruba do padesátých let dvacátého století. Důležitost ochrany ovzduší a její vnímání se ve společnosti v průběhu let podstatně změnilo. Na závěr první kapitoly autor zmiňuje i ochranu ozonové vrstvy Země a ochranu klimatického systému Země, což jsou témata, která s vypouštěním znečišťujících látek do ovzduší také souvisí.

Další kapitola se zaměřuje na Národní program snižování emisí České republiky. Národní program snižování emisí má svůj původ v evropském právu. Je tvořen analýzou úrovně znečištění a znečišťování, scénáři vývoje situace, cíli programu, popisem konkrétních opatření a jejich předpokládaným přínosem, uvedením odpovědných orgánů a indikátorů pro hodnocení plnění programu.

Tématem třetí kapitoly jsou programy zlepšování kvality ovzduší. Teoreticky by měly být zpracovány pouze pro zóny a aglomerace, kde došlo k překročení imisního limitu. Prakticky však v minulosti došlo k překročení imisních limitů ve všech zónách a aglomeracích na území České republiky, a proto jednotlivé programy zlepšování kvality ovzduší pokrývají celé její území. Výhodou tohoto typu programů je skutečnost, že pomocí konkrétních opatření mohou reagovat na specifickou situaci v daném regionu.

Následuje kapitola věnovaná smogovým situacím. K takovému stavu dochází většinou v lokalitě, kde je velká koncentrace zdrojů znečišťování a zároveň nastanou špatné rozptylové podmínky. Jako příklad takové lokality v České republice bych uvedl Ostravsko. V této situaci už je na dlouhodobá méně razantní opatření pozdě a nastupují opatření krátkodobá, jelikož je akutně ohroženo zdraví lidí a správné fungování ekosystémů.

Cílem poslední kapitoly je objasnit situaci ohledně nízkoemisních zón. Na severu a západě Evropy je tento institut již několik let běžně využíván s cílem snížit úroveň znečištění ovzduší zejména v centrech větších měst. Oproti tomu v České republice zatím k vyhlášení žádné nízkoemisní zóny nedošlo, ačkoliv o tom některé obce dříve uvažovaly. Problémem většinou

byla neexistující vhodná objízdna trasa – jedna z podmínek vyhlášení. V zahraničí řidiči před vjezdem do nízkoemisní zóny označují své vozidlo emisní plaketou, aby bylo jasné, zda splňují podmínky pro vjezd. Tento systém by se potenciálně využíval i v České republice.

Klíčová slova:

Ochrana ovzduší, nízkoemisní zóna, smogová situace

Abstract

Legal Regulation of the Special Instruments of the Air Protection

The topic of this diploma thesis is special instruments of the air protection.

In the first chapter the author deals with air protection from a more general point of view. First, he places air protection legislation in the system of Czech law and then mentions the history of this legislation in the Czech territory. This history goes back to the 1950s. The importance of air protection and its perception in society has changed considerably over the years. At the end of the first chapter, the author also mentions the protection of the Earth's ozone layer and the protection of the Earth's climate system, topics that are also related to the release of pollutants into the air.

The next chapter focuses on the National Emissions Reduction Programme of the Czech Republic. The National Emission Reduction Programme has its origins in European law. It consists of an analysis of pollution and pollution levels, scenarios for the development of the situation, the objectives of the programme, a description of specific measures and their expected benefits, the responsible authorities and indicators for assessing the implementation of the programme.

Air quality improvement programmes are the subject of the third chapter. Theoretically, they should only be developed for zones and agglomerations where a pollution limit has been exceeded. In practice, however, all zones and agglomerations in the Czech Republic have exceeded the pollution limits in the past, and therefore the individual air quality improvement programmes cover the whole territory. The advantage of this type of programme is that it can respond to the specific situation in each region with specific measures.

The following chapter is devoted to smog situations. Such a situation usually occurs in an area where there is a high concentration of pollution sources and poor dispersion conditions occur. As an example of such a location in the Czech Republic I would mention the Ostrava region. In this situation, it is too late to take long-term, less drastic measures so short-term measures come into play, as human health and the proper functioning of ecosystems are acutely threatened.

The last chapter aims to clarify the situation regarding low emission zones. In northern and western Europe, this has been commonly used for several years to reduce air pollution levels,

particularly in the centres of larger cities. In contrast, no low emission zone has yet been declared in the Czech Republic, although some municipalities have considered it in the past. The problem has mostly been the absence of a suitable detour route - one of the conditions for the declaration. Abroad, drivers mark their vehicles with an emissions plaque before entering a low-emission zone to make it clear whether they meet the conditions for entry. This system could potentially be used in the Czech Republic as well.

Keywords:

Air protection, low emission zone, smog situation

